

PIILEVÄ ARVONLISÄVERO

Raportti yksityisiin sosiaali- ja terveystalvieluihin sekä varhaiskasvatukseen liittyvästä piilevästä arvonlisäverosta 2021

Helsinki 15.02.2023

Pekka Lith

Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith
Projektering och Analys Pekka Lith

1 Alkusanat

Tilastokeskuksen kansantalouden tilinpidon mukaan terveystoimien tuotos eli vuoden aikana tuotettujen palvelujen (ja tavaroiden) arvo oli Suomessa 20,6 miljardia euroa ja työllisyys 211 900 henkeä vuonna 2021. Sosiaalipalveluissa (ml. varhaiskasvatus)¹ tuotoksen arvo oli 14,3 miljardia euroa ja työllisyys 257 400 henkeä. Tuotokset voidaan jakaa tilastoissa julkiseen toimintaan (lähinnä kunnat, kuntayhtymät ja hyvinvointialueet²) ja yksityiseen toimintaan, joka jakautuu edelleen yritysten ja järjestöjen (säätiöt, yhdistykset) palvelutuotantoon.

2000-luvulla toteutunut kehitys osoittaa, että yksityisen toiminnan suhteellinen osuus tuotoksesta on kasvanut sosiaalipalveluissa (ml. varhaiskasvatus) 15 prosenttiyksikköä ollen nyt 39 prosenttia tuotetuista palveluista. Terveystoimissa kehitys on ollut loivempaa: yksityinen toiminta on lisääntynyt vain kahdeksan prosenttiyksikköä ollen nyt 30 prosenttia tuotetuista palveluista. Yksityisten terveystoimien hitaamman kasvun taustalla on monia tekijöitä, kuten kuntayhtymien hallitseva asema erikoissairaanhoidossa ja kuntien suhteellisen vähäiset yksityiset ostopalvelut.³

Varhaiskasvatuksessa (lasten päivähoitossa) kuntien omalla palvelutuotannolla on ollut hallitseva asema siitä saakka, kun subjektiivinen oikeus päivähoitoon ulotettiin 1990-luvulla koskemaan vaihteittain kaikkia alle kouluikäisiä 1990. Aiemmin lasten päivähoito oli kunnissa kiinteä osa sosiaalipalveluja, mutta 2010-luvulla lasten päivähoito siirrettiin kunnissa ja valtiolla varhaiskasvatuksena opetustoimeen. Yksityinen palvelutuotanto on lähtenyt 2010-luvun alusta lukien kasvuun etenkin kunnallisen varhaiskasvatuksen (lasten päivähoito) palvelusetelin myötä.

Yksi yksityisen terveystoimien ja sosiaalipalvelujen sekä varhaiskasvatuksen kilpailuedellytyksiin julkisrahoitteisilla palvelumarkkinoilla vaikuttanut ongelma liittyy toiminnan arvonlisäverottomuuteen, sillä verottomia suoritteita tuottavilla palveluntuottajilla ei ole vähennysoikeutta omiin hankintoihin sisältyvään arvonlisäveroon. Tosin kuntayhteisöt ja hyvinvointialueet ovat erilaisessa asemassa, koska ne voivat saada palautuksen omiin hankintoihin liittyvistä arvonlisäveroista. Palautusmenettely koskee Suomessa kuntia ja kuntayhtymiä, hyvinvointialueita ja niiden liikelaitoksia.⁴

Kunnat ja hyvinvointialueet voivat saada palautuksena myös yksityiseen terveyden- ja sairaanhoitoon, sosiaalihuoltoon ja varhaiskasvatukseen liittyviin verottomiin hankintoihin sisältyvän laskennallisen piilevän arvonlisäveron, jonka määrä on viisi prosenttia hankintahinnasta. Tosin palautettava piilevä arvonlisävero ei takaa kilpailuneutraalisuutta,

¹ EU:n toimialaluokitusta noudattavissa tilastoissa, kuten kansantalouden tilinpidossa varhaiskasvatus luetaan yhä sosiaalipalveluihin. Erityisselvitysten mukaan varhaiskasvatuksen tuotos oli 3,013 miljardia euroa vuonna 2020. Siitä kuntayhteisöjen palvelutuotantoa oli 2,567 miljardia (85 %) ja yksityistä palvelutuotantoa 447 miljoonaa euroa (15 %) (ks. Lith, Pekka: Varhaiskasvatuksen markkinat, Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith, Helsinki 2022).

² Julkisrahoitteisten sosiaali- ja terveystoimien järjestämisvastuu siirtyi vuoden 2023 alussa 21 hyvinvointialueelle (pl. Helsinki ja Ahvenanmaa). Kunnat vastaavat edelleen varhaiskasvatuksesta.

³ Kuntayhtiöillä ja aiemmin myös kuntien liikelaitoksilla oli yksityisten yritysten kanssa seudullista kilpailevaa toimintaa markkinoilla työterveyshuollossa. Lisäksi kotitalouksien suoraan ostamiin yksityisiin terveystoimien palveluihin liittyvien Kela-korvausten jatkuva pienentyminen on jarruttanut yksityisen toiminnan kasvua. Jälkimmäinen kehitystrendi on edelleen ajankohtaista Marinin hallituksen päättämien Kela-korvausten leikkausten takia.

⁴ Kunnallisen arvonlisäveron palautusjärjestelmän osalta on tosin muistettava, että kunnille palautettava arvonlisävero otetaan huomioon yhteisöveron tuoton ja valtio-osuuksien jaossa ja hankintoihin sisältyvä arvonlisävero muodostuu sitä kautta kunnille kustannukseksi.

jos palautettavan veron määrä ei vastaa piilevän arvonlisäveron todellista osuutta yksityisen palvelutuottajan toiminnasta, sillä piilevän arvonlisäveron prosenttiosuutta ei ole muutettu 2000-luvun alun jälkeen.

Yksityisellä puolella hankintoihin sisältyvän piilevän arvonlisäveron määrä ja merkitys vaihtelee luonnollisesti eri sosiaali- ja terveyspalvelujen toimialoilla sekä saman toimialan sisällä eri yrityksissä. Piilevän arvonlisäveron suuruuteen vaikuttaa se, missä ja millaisissa toimitiloissa yritykset toimivat, ja miten ne ovat järjestäneet toimintojaan. Esimerkiksi vuotuisiin kuluihin voi sisältyä verottomia hankintoja, kuten alihankintoja toisilta sosiaali- ja terveysalan yrityksiltä. Osassa hankintoja verokanta on myös yleistä 24 prosentin arvonlisäverokantaa alhaisempi.

Raportin keskeinen sisältö

Oheinen raportti sisältää laskennallisia arvioita sosiaali-, terveys- ja varhaiskasvatusalan yritysten piilevästä arvonlisäverosta vuodelta 2021. Selvitys on osa LPY ry:n ja HALI ry:n teettämiä selvityksiä ja laskelmia Suomen sosiaali- ja terveydenhuollon sekä varhaiskasvatuksen markkinoista, joissa käsitellään yksityisen palvelutuotannon asemaa kuntien järjestämis- ja rahoitusvastuulla olevissa palveluissa. Raportti on samalla päivitystä vuonna 2020 valmistuneelle vastaavanlaiselle selvitykselle, jossa tarkasteltiin piilevän arvonlisäveron merkitystä vuoden 2018 perustiedoilla.

Keskeisenä perusaineistona ovat Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastoon perustuvat toimialakohtaiset tilinpäätökset vuodelta 2021. Piilevää arvonlisäveroa koskevat laskelmat ovat rakentuneet viiden muuttujan varaan, joita ovat yritysten liikevaihto (pl. liiketoiminnan muut tuotot), ostot (aineet, tarvikkeet, tavarat), ulkopuoliset palvelut (mm. alihankinnat), liiketoiminnan muut kulut ja poistot. Raportissa tarkastellaan myös vastaavilla toimialoilla toimivien järjestöjen (säätöt, yhdistykset yms.) piilevän arvonlisäveron suuruutta.

Kulueriin sisältyvät arvonlisäveroprosentit ovat asiantuntija-arvioita. Siksi tarkkoihin lukuihin piilevän arvonlisäveron liikevaihto-osuudesta ja määrästä kannattaa suhtautua varauksella. Laskelmissa on otettava huomioon, että esimerkiksi aineisiin, tarvikkeisiin ja tavaroihin tai liiketoiminnan muihin kuluihin sisältyy hankintoja eri verokannoilla. Osa hankinnoista voi olla verottomia tai niihin sisältyviä arvonlisäveroja ei voida lähtökohdaisesti vähentää verotuksessa. Erityisen hankalaa on arvioida toimitilavuokriin liittyvän piilevän arvonlisäveron merkitystä.

Raportissa kuvataan lisäksi verottomien sosiaali- ja terveyspalvelujen arvonlisäverolainsäädäntöä, kuntien omaa palvelutuotantoon tehtyihin ostoihin liittyvää arvonlisäverojen palautusjärjestelmää, yrityksen tilinpäätöskäytäntöä koskevia keskeisiä pelisääntöjä sekä kerrotaan, millaisiin erilaisiin yritysten tilinpäätöseriiniin voi ylipäättään sisältyä piilevää arvonlisäveroa aiheuttavia hankintoja. Raportissa tarkastellaan lyhyesti myös piilevän arvonlisäveron kilpailuhaittoja. Raportin on laatinut tutkija Pekka Lith (Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith).

Sisältö

	sivu	
1	Alkusanat	2
2	Arvonlisäverotuksen pelisäännöt	5
2.1	Yksityiset sosiaali- ja terveystalvet	5
2.1.1	Terveystalvet	5
2.1.2	Sosiaalitalvet	7
2.2	Varhaiskasvatust	10
2.3	Verottomiin toimintoihin liittyvät hankinnat	11
2.4	Kuntien ja hyvinvointialueiden arvonlisäverotust	12
2.5	Sosiaali- ja terveystalvelujen arvonlisäverotust tulevaisuudessa	16
3	Markkinoiden toimivuust ja piilevä arvonlisävero	17
3.1	Piilevän arvonlisäveron kilpailuvaikutuksia	17
3.2	Piilevän arvonlisäveron määrä	19
3.2.1	Laskelmien lähtökohtia	19
3.2.2	Piilevä arvonlisävero toimialoittain	22
3.2.3	Piilevä arvonlisäveron kulurakenne	23
3.2.4	Vertailulaskelmia alemmalla verokannalla	25
3.2.5	Järjestömuotoinen toiminta	25
	Tiivistelmä	28
	Lähteitä	32

2 Arvonlisäverotuksen pelisäännöt

Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä varhaiskasvatusalan palvelujen myynti on vapautettu arvonlisäverosta ja siten myös palvelutuotantoa varten suoritettuihin hankintoihin sisältyvät arvonlisäverot ovat verotuksessa vähennyskelvottomia. Verottomuus perustuu EU:n arvonlisäverodirektiiviin ja Suomen arvonlisäverolakiin.

Yksityisellä puolella hankintoihin sisältyvä arvonlisävero siirtyy kustannuksena kokonaan tai osittain palvelujen myyntihintoihin. Hyvinvointialueita ja kuntia varten on luotu sen sijaan arvonlisäveron palautusjärjestelmä, jonka nojalla ne voivat saada verottomaan toimintaansa sitoutuneet arvonlisäverot palautuksena valtiolta.

2.1 Yksityiset sosiaali- ja terveyspalvelut

2.1.1 Terveyspalvelut

Arvonlisäverolain yleisen periaatteen mukaan liiketoiminnan muodossa tapahtuvasta tavarana ja palvelun myynnistä on suoritettava arvonlisävero.⁵ Eräät toiminnot on jätetty laissa verotuksen ulkopuolelle. Niitä ovat muun muassa terveyden- ja sairaanhoitoon ja sosiaalihuoltoon liittyvien tavaroiden ja palvelujen myynti. Näiden toimintojen verottomuuden taustalla on *EY:n arvonlisäverodirektiivin 132 artikla*.⁶ Yhteistä sosiaali- ja terveyspalveluille on, että yksityisten palveluntuottajien toiminta perustuu usein julkisen vallan eräänlaiseen auktorisointiin ja rahoitukseen.

*Terveyden- ja sairaanhoitopalvelujen ja niihin kiinteästi liittyvien toimintojen verottomuudesta on säädetty Suomen arvonlisäverolaissa.*⁷ Arvonlisäverolain mukaan terveyden- ja sairaanhoitopalveluja ovat ihmisen terveydentilan, toiminta- ja työkyvyn määrittämiseksi tai terveyden, toiminta- ja työkyvyn palauttamiseksi ja ylläpitämiseksi tarkoitetut toimenpiteet.⁸ Arvonlisäverotonta on julkisyhteisöjen (valtio, kuntayhteisöt) laitoksissa annettava sairaala- ja muu laitoshoido sekä yksityisten palveluntuottajien laitoksissa annettava luvanvarainen hoito.

Luvanvaraisuudella tarkoitetaan, että lainsäädännön mukaan yksityisellä palveluntuottajalla on oltava Valviran tai aluehallintoviranomaisten lupa terveydenhuollon palvelujen antamiseen.⁹ Luvan saanti edellyttää, että palveluntuottajalla on asianmukaiset tilat, laitteet ja toiminnan edellyttämä henkilökunta. Lisäksi toiminnan tulee olla lääketieteellisesti asianmukaista ja siinä tulee ottaa huomioon potilasturvallisuus. Palveluntuottaja voi olla yksittäinen henkilö, yhtiö, osuuskunta tai muu yhteisö taikka säätiö, joka ylläpitää terveydenhuollon palveluja tuottavaa yksikköä.¹⁰

Myös terveydenhuollon *itsenäisten ammatinharjoittajien* antama hoito on verotonta. Ammattihenkilöitä ovat esimerkiksi lääkärit, hammaslääkärit, fysioterapeutit, hammasteknikot, koulutetut hierojat ja optikot, jotka harjoittavat toimintaansa lakiin perustuvan

⁵ Arvonlisäverolaki 1993/1501, 1§.

⁶ Neuvoston direktiivi 2006/112/EY yhteisestä arvonlisäverojärjestelmästä.

⁷ Arvonlisäverolaki 34-36 § (terveyden ja sairaanhoito).

⁸ Huom! Eläinlääkintähuoltoon liittyvät palvelut ja tavarat ovat arvonlisäverollisia.

⁹ Kahden tai useamman aluehallintoviraston alueella toimivien lupaviranomainen on sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira).

¹⁰ Laki yksityisestä terveydenhuollosta 1990/152, 2-4§:t.

oikeuden (*laillistettu ammattihenkilö*¹¹) tai luvan perusteella (*luvan saanut ammattihenkilö*) ja heillä on laillinen oikeus käyttää terveydenhuollon ammattinimikettä (*nimikesuojattu ammattihenkilö*).¹² Tosin ammatinharjoittajan on tehtävä ilmoitus aluehallintoviranomaiselle ennen toiminnan aloittamista.¹³

Arvonlisäverottomiin terveystalouteihin luetaan terveydenhuoltoon liittyvät tutkimus- ja laboratoriopalvelut, hammasproteesit ja niihin kohdistuvat työsuoritukset sekä sairaankuljetuspalvelu, kun ne suoritetaan tätä varten varustella kuljetusvälineellä.^{14,15} *Sairaankuljetuksessa* verottomuuden edellytyksenä on, että palveluntuottajalla on yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain mukainen lupa sairaankuljetuspalvelun suorittamiseen. Myös muiden yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa luvan myöntämiselle säädettyjen edellytysten tulee täytyä.¹⁶

Lisäksi sellaiset terveyden- ja sairaanhoidossa käytettävät tavarat ja palvelut ovat verottomia, jotka yksityisestä terveydenhuollosta annetusta laissa määritelty terveydenhuollon palveluntuottaja tai ammattihenkilö myy tai vuokraa toiselle alan palveluntuottajalle tai ammattihenkilölle. Tämä koskee lääkäri- ja hammaslääkärikeskusten toimitiloissa itsenäisinä terveydenhuollon ammatinharjoittajina toimivia terveydenhuollon ammattihenkilöitä, jotka ostavat emolääkäri- ja hammaslääkärikeskukselta välittömästi terveyden- ja sairaanhoidossa käytettäviä palveluja.¹⁷

Terveydenhoitoalan ammattihenkilöiden luovuttaminen on arvonlisäverotonta terveyden- ja sairaanhoitopalvelun myyntiä myös silloin, kun palvelun luovuttajalla ei ole yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain mukaista lupaa, jos palvelu luovutetaan julkiselle terveydenhuollon yksikölle tai sellaiselle yksityisen terveydenhuollon yksikölle, joka harjoittaa toimintaansa luvan perusteella. Lisäedellytyksenä on, että ne henkilöt, joiden työvoimaa luovutetaan, ovat terveydenhuollon ammattihenkilöitä ja heidän suorittamansa palvelut ovat terveyden- ja sairaanhoitopalveluja.

Korkeimman hallinto-oikeuden (KHO) vuonna 2017 tekemän päätöksen mukaan myös jalkaterapeutin, jalkojen hoitajan, jalkojenhoidon koulutusohjelman tai osaamisalan opinnot suorittaneen lähihoitajan sekä sosiaali- ja terveydenhuollon oppilaitoksessa jalkojenhoidon ammattitutkinnon suorittaneen terveydenhuollon ammattihenkilön antama *jalkojenhoito* on arvonlisäverotonta ilman lääkärin määräystä ja lähetettä.¹⁸ Tästä seuraa

¹¹ Laillistetut terveydenhuollon ammattihenkilöt merkitään terveydenhuollon ammattihenkilöiden rekisteriin (Terhikki).

¹² *Nimikesuojattuja ammattihenkilöitä* ovat apuvälineteknikot, jalkaterapeutit, koulutetut hierojat, kiropraktikot, napraatit, osteopaatit, lähihoitajat, psykoterapeutit, sairaalafyysikot, sairaalageneetikot, sairaalakemistit, sairaalamikrobiologit ja sairaalasolubiologit (ks. Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 1994/559).

¹³ *Itsenäiset terveydenhuollon ammatinharjoittajat* merkitään yksityisten palvelujen antajien rekisteriin (Valveri). Ainoastaan ne palvelut, joiden suorittamisesta terveydenhuollon ammattihenkilö on merkitty itsenäisenä terveydenhuollon ammatinharjoittajana Valveriin, ovat arvonlisäverottomia. Huom! kevytyrittäjänä toimiminen ilman yritys- ja yhteisötunnusta (y-tunnus) ei ole mahdollista sosiaali- ja terveydenhuollossa.

¹⁴ Sairaankuljetuksen kuljetusvälineitä ovat ambulanssit ja sairaankuljetukseen varustetut helikopterit. Ambulanssilla ja sairaankuljetukseen varustetulla helikopterilla tapahtuvista kuljetuksista ei suoriteta arvonlisäveroa. Invataksi ei ole sairaankuljetusta varten varustettu kuljetusväline, joten invataksikuljetuksista suoritetaan arvonlisäveroa.

¹⁵ Arvonlisäverotonta on äidinmaidon, ihmisveren, ihmiselinten ja ihmiskudosten myynti.

¹⁶ Verohallinto: Terveyden- ja sairaanhoidon arvonlisäverotus (A97/200/2018).

¹⁷ Korvaukset, jotka lääkärin asemat perivät ammatinharjoittajilta hallintokustannuksista sekä koneiden ja laitteiden käytöstä ja huollosta, ovat arvonlisäverottomia.

¹⁸ KHO:n päätöksessä (KHO 29/2017) oli kyse apuhoitajasta, joka oli suorittanut lisäkoulutuksena jalkojenhoidon ammattitutkinnon sosiaali- ja terveydenhuollon oppilaitoksessa. Päätöksen mukaan apuhoitajan antama jalkojenhoito oli

samalla sitä, että arvonlisäverottomaan jalkojenhoitopalveluun kohdistuvien hankintojen arvonlisävero ei ole vähennyskelpoista.

2.1.2 Sosiaalipalvelut

EY:n arvonlisäverodirektiivissä todetaan, että jäsenvaltioiden on vapautettava verosta sosiaalihuoltoon ja sosiaaliturvaan läheisesti liittyvät palvelusuoritukset ja tavaroiden luovutukset. Direktiivissä on mainittu erikseen vanhainkodeissa, julkisoikeudellisissa laitoksissa tai muissa asianomaisen jäsenvaltion tunnustamissa, sosiaalisia hyvinvointipalveluja tuottavissa laitoksissa tapahtuvat palvelusuoritukset ja tavaroiden luovutukset. Lisäksi direktiivissä on mainittu lasten ja nuorten suojeluun läheisesti liittyvät palvelut ja tavaroiden luovutukset.

Jos kysymys ei ole julkisoikeudellisesta laitoksesta, voivat jäsenvaltiot asettaa verosta vapauttamiselle lisäehtoja. Esimerkiksi voittoa tavoitteleva toiminta taikka toiminta, jossa palvelusuorituksiin ja tavaroiden luovutuksiin ei sovelleta viranomaisen vahvistamia hintoja, voidaan rajata verovapauden ulkopuolelle, vaikka palvelusuoritukset ja tavaroiden luovutukset tapahtuisivat jäsenvaltioiden luonteeltaan yhteiskunnalliseksi katsoman laitoksen toimesta. Suomessa verovapauden laajuutta ei ole rajoitettu sosiaalihuollossa direktiivin mahdollistamin lisäedellytyksin.

Arvonlisäverolaissa verovapaus on määritelty yksinkertaisesti siten, että verotonta on kaikki sosiaalihuoltona tapahtuva palvelujen ja tavaroiden myynti. Arvonlisäverolaissa sosiaalihuollolla tarkoitetaan julkisyhteisöjen harjoittamaa tai sosiaaliviranomaisten¹⁹ valvomaa muun sosiaalihuollon palvelujen tuottajan harjoittamaa toimintaa, jonka tarkoituksena on huolehtia lasten ja nuorten sekä iäkkäiden henkilöiden huollosta ja vammaisten henkilöiden huollosta ja muista palveluista ja tukitoimista, päihdehuollosta sekä muusta tällaisesta toiminnasta.²⁰

Verohallituksen ohjeessa sosiaalihuollon palvelujen arvonlisäverottomuudesta on todettu, että verottomia ovat asumisen ja tukitoimien järjestäminen, kasvatusta sekä muu huolenpito ja ylläpito.²¹ Verovapaus koskee laitoshuollon ja avohuollon muodossa luovutettavia palveluja ja tavaroita. Verottomiksi luetaan myös sosiaalihuoltoon liittyvät *yleispalvelut*, kuten ateriat-, siivous-, ruokaostos-, kylvytys-, kuljetus-, saattaja- ja lumenluontipalvelut. Yleispalvelut ovat usein kotihoitoon liittyviä tukipalveluja ja niitä hyvinvointialueet tarjoavat myös palveluseleillä.

Yksityisten palveluntuottajien myymien palvelujen verottomuuden edellytyksenä on, että palveluntuottaja on merkitty yksityisten palvelun antajien rekisteriin tai hän on tehnyt toiminnastaan ilmoituksen hyvinvointialueelle. Verottomuus koskee siinä laajuudessa vain niitä palveluja, joiden harjoittamisesta yksityinen palveluntuottaja on merkitty yksityisten palveluntuottajien rekisteriin tai on tehnyt ilmoituksen. Palveluntuottajat jaetaan

arvonlisäverotonta myös silloin, kun potilas tuli hoitoon ilman lääkärin määräystä tai lähetettä. Päätös muutti Suomessa verotuskäytäntöä.

¹⁹ Viranomaisella tarkoitetaan Valviraa, aluehallintovirastoa ja kunnan perusturvalautakunta tai vastaavaa.

²⁰ Sosiaalihuollolla tarkoitetaan myös sellaisia kuulo-, kuulonäkö- tai puhevamman tai muun vastaavan vamman johdosta suoritettavia tulkkauspalveluja, joita järjestetään lain nojalla tai avustetaan valtion varoin. (ks. Arvonlisäverolaki 37-38 § (sosiaalihuolto).

²¹ Sosiaalihuoltopalvelujen arvonlisäverotus, Verohallituksen ohje VH/5237/00.01.00/2022.

ympäri vuorokautisia sosiaalipalveluja, muita kuin ympärivuorokautisia sosiaalipalveluja ja tukipalveluja tarjoaviin palveluntuottajiin.

Käytännössä yksityisellä palvelujen tuottajalla, joka tuottaa ympärivuorokautisia sosiaalipalveluja, kuten esimerkiksi ikääntyneiden tai vammaisten tehostettu palveluasuminen, on oltava aluehallintoviraston tai Valviran lupa toiminnalleen.²² Luvasta ilmenee palvelujen sisältö ja tuottamistapa sekä toiminnan laajuus. Jos toimintaa muutetaan olennaisesti, palvelujen tuottajan on haettava uusi lupa. Jos tällainen palvelujen tuottaja ilmoittaa lupahakemuksessa myös ilmoituksenvaraisia palveluja, niistä ei tarvitse tehdä erillistä ilmoitusta hyvinvointialueelle.

Luvanvaraista toimintaa harjoittavat yksityiset palvelujen tuottajat merkitään yksityisten palvelujen antajien rekisteriin, joka on Valviran ja aluehallintovirastojen yhdessä pitämä valtakunnallinen tietojärjestelmä. Ei-ympäri vuorokautisia palveluja tuottavan yksityisen palvelujen tuottajan on tehtävä ennen toiminnan aloittamista kirjallinen ilmoitus hyvinvointialueelle, jossa palveluja tuotetaan. Ilmoituksessa on mainittava muun muassa palvelujen sisältö ja tuottamistapa sekä toiminnan laajuus. Toiminnan olennaisesta muuttamisesta on myös tehtävä ilmoitus.²³

Hyvinvointialue toimittaa nämä tiedot aluehallintovirastolle lukuun ottamatta tietoja sellaisista palvelujen tuottajista, jotka tuottavat vain sosiaalihuoltolain tarkoitettuja tukipalveluja. Aluehallintovirasto merkitsee ilmoituksen tehneen palvelujen tuottajan yksityisten palvelujen antajien rekisteriin. Tukipalvelujen tuottajia ei merkitä yksityisten palvelujen antajien rekisteriin, vaikka he velvollisia tekemään toiminnastaan ilmoituksen sille hyvinvointialueelle, jossa ne palveluja tuottavat. Tosin hyvinvointialueet valvovat myös tällaisia yksityisiä tukipalvelujen tuottajia.²⁴

Käytännössä yksityiset palveluntuottajat voivat myydä sosiaalipalveluja arvonlisäverottomasti vain silloin, jos toiminta on viranomaisten valvomaa. Samalla edellytetään, että sosiaalipalvelu perustuu joko viranomaisen päätökseen tai palveluntuottajan ja asiakkaan väliseen kirjalliseen *sopimukseen*. Sopimuksesta tulee ilmetä palvelun tuottamisen ja järjestämisen ehdot, asiakasmaksut sekä ne velvollisuudet ja oikeudet, joita palveluntuottajalla ja toisaalta asiakkaalla on. Palveluntuottaja vastaa siitä, että sopimuksen perusteella järjestettävä palvelu täyttää asetut vaatimukset.

Palveluntuottajalla on oltava asiakkaan kanssa yhteistyössä laadittu palvelu-, hoito-, kuntoutus- tai muu vastaava suunnitelma.²⁵ *Hoitosuunnitelmasta* pitää ilmetä sosiaalihuollon palvelu tarpeen peruste, asiakkaan toimintakyky, palvelujen ja hoidon tarve sekä tavoitteet ja tarvittavat toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi. Sosiaalihuollon palvelujen tarve voi johtua esimerkiksi asiakkaan sairaudesta, vammaisuudesta tai ikääntymisestä johtuvasta toimintakyvyn pysyvästä alentumisesta taikka lasten ja nuorten hoitoon ja huoltoon liittyvästä palvelujen tarpeesta.

²² Ks. laki yksityisistä sosiaalipalveluista 7 §, 922/2011.

²³ Laki yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain muuttamisesta, 11 §, 598/2022.

²⁴ Nämä toimijat ovat siitä huolimatta velvollisia tekemään toiminnastaan ilmoituksen sille hyvinvointialueelle, jossa he näitä palveluja tuottavat. Esimerkiksi kotihoidon tukipalveluilla tarkoitetaan ateria-, vaatehuolto-, kylvety-, siivous-, kuljetus-, saattaja- sekä sosiaalista kanssakäymistä edistäviä palveluja.

²⁵ Toisin sanoen, mitä palveluja ja kuinka paljon asiakkaalle myydään.

Jos sosiaalihuolto toteutetaan hyvinvointialueen päätöksen perusteella yksityisen sosiaalipalvelun tuottajan toimesta, vastuu suunnitelman laatimisesta on sosiaaliviranomaisilla. Jos asiakas taas hankkii palvelut suoraan yksityiseltä palvelun tarjoajalta kirjalliseen sopimukseen perustuen, on suunnitelman laadinta palveluntuottajan vastuulla. Asia ajankohtaistuu silloin, kun asiakas saa ostamistaan hoiva- ja hoitopalveluista kotitalousvähennyksen, sillä arvonlisäverottomia sosiaalihuollon palveluja ei ole suljettu *tuloerolaisissa (1535/1992)* kotitalousvähennyksen ulkopuolelle.

Palveluntuottajalla on oltava lisäksi *omavalvontasuunnitelma*, jonka toteutumista palveluntuottaja seuraa. Yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain perusteella kaikkien sosiaalipalvelujen tarjoajien on laadittava omavalvontasuunnitelma toiminnan asianmukaisuuden varmistamiseksi. Omavalvontasuunnitelma sisältää kaikki tuottajan sosiaalipalvelut ja palvelukokonaisuudet. Arvonlisäverottoman sosiaalipalvelun edellytys on, että palvelu on sosiaaliviranomaisten valvomaa. Omavalvontasuunnitelma on siten yksi arvonlisäverottomuuden edellytys.²⁶²⁷

Yksityisten palveluntuottajien toisilta yksityisiltä palveluntuottajilta ostamat sosiaalipalvelut (alihankinta), jotka luovutetaan loppuasiakkaalle, ovat myös arvonlisäverottomia. Verohallinnon ohjeen mukaan verottomuuden kannalta ei ole merkitystä, ovatko luovutettavat palvelut itsenäisiä vai sisältyvätkö ne osana johonkin kokonaispalveluun. Jos esimerkiksi hyvinvointialueelle ostopalveluja myyvä sosiaalipalvelualan yritys hankkii kylvetysapua asiakkaille toiselta yksityisten palveluntuottajien rekisteriin merkityltä yritykseltä, on kylvetyspalvelujen myynti arvonlisäverotonta.²⁸

Toisaalta yksityinen palveluntuottaja voi hankkia palveluja tai omaa henkilöstöä täydentävää työvoimaa alihankkijalta vain, jos asiasta on sovittu hyvinvointialueen kanssa. Lisäedellytyksenä on, että yksityinen palvelujen tuottaja ilmoittaa hyvinvointialueelle ne alihankkijat, joita sen on tarkoitus hyödyntää, ja esittää selvityksen siitä, että nämä täyttävät lainsäädännössä esitetyt vaatimukset.²⁹ Hyvinvointialueen on annettava myös hyväksyntänsä alihankkijoiden käyttöön. Periaatteessa alihankkija voi kuitenkin hankkia palveluja seuraavalta alihankkijalta.³⁰

Arvonlisäverottomuutta koskevat yleiset säännökset koskevat hyvinvointialueilla myös palvelusetelien muodossa tapahtuvaa tapaa järjestää sosiaalihuollon palvelut asiakkaille. Palvelusetelien arvonlisäverottomuus koskee hyvinvointialueen maksamaa osuutta palveluntuottajalle ja asiakkaan omavastuuosuutta, kun palveluntuottaja on merkitty

²⁶ Omavalvontasuunnitelma on osa sosiaaliviranomaisten valvontaa ja siten osa palvelun laadun hallintaa sekä sen kehittämistä. Palvelun tuottajan on pidettävä omavalvontasuunnitelma julkisesti nähtävänä ja seurattava sen toteutumista.

²⁷ Huom! Arvonlisäverottomia ovat sellaiset kuulo-, kuulonäkö- tai puhevamman tai vastaavan vamman takia suoritettavat tulkkauspalvelut, joita järjestetään lain nojalla tai avustetaan valtion varoin. Näiden palvelujen verottomuus ei edellytä muille sosiaalihuoltopalveluille lueteltujen verottomuuden edellytysten täyttymistä (hoitosuunnitelma, yksityisten palveluntuottajien rekisteri, omavalvontasuunnitelma).

²⁸ Periaatteessa alihankkijoiden tulee täyttää samat arvonlisäverottoman palvelun edellytykset kuin varsinaisen palveluntuottajankin. Alihankkijan ei tarvitse kuitenkaan tehdä palvelusuunnitelmaa sosiaalipalvelun saajan kanssa. Alihankkijan kohdalla riittää, että kokonaispalvelun tarjoaja on tehnyt asiakkaan kanssa palvelusuunnitelman. Palvelusuunnitelmassa täytyy mainita alihankintana hankittavat palvelut ja niiden tarve (ks. Sosiaalihuoltopalvelujen arvonlisäverotus, Verohallituksen ohje VH/5237/00.01.00/2022).

²⁹ Ks. laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 14§, 612/2021).

³⁰ HE 241/2020 (Hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamisesta ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi).

yksityisten palveluntuottajien rekisteriin.³¹ Jos asiakas ostaa enemmän palveluja ja tavaroita kuin mihin palveluseteli oikeuttaa, riippuu verottomuus asiakkaan kanssa tehdystä erillisestä sopimuksesta ja hoitosuunnitelmasta.³²

2.2 Varhaiskasvatus

Arvonlisäverolaissa on erilliset säännökset *varhaiskasvatuksesta*³³, joka oli aiemmin osa sosiaalihuoltoa. Arvonlisäveroa ei suoriteta myöskään varhaiskasvatuspalvelun myynnistä eikä silloin, kun varhaiskasvatuksen harjoittaja luovuttaa varhaiskasvatuspalvelun saajalle varhaiskasvatuksen yhteydessä siihen liittyviä palveluja ja tavaroita. Varhaiskasvatuspalvelu on kunnan harjoittamaa ja varhaiskasvatusviranomaisen valvomaa muun varhaiskasvatuksen palvelun tuottajan harjoittamaa *päiväkotitoimintaa, perhepäivähoitoa tai muuta varhaiskasvatustoimintaa*.

Varhaiskasvatuksen järjestäminen on kuntien lakisääteinen velvollisuus lukuun ottamatta erilaista avointa varhaiskasvatuspalvelua. Palvelun tuottajana voivat kuntien ja kuntayhtymien lisäksi toimia yksityiset palvelujen tuottajat.³⁴ Kun yksityinen palveluntuottaja harjoittaa varhaiskasvatustoimintaa päiväkodissa, on palveluntuottajalta oltava ennen toiminnan aloittamista *lupa* päiväkotitoiminnan harjoittamiseksi. Luvan myöntää hakemuksesta aluehallintovirasto. Siinä päätetään myös paikkakunnista, joissa toimintaa harjoitetaan ja varhaiskasvatuspaikkojen määrästä.

Lopuksi yksityisen päiväkotitoiminnan harjoittaja merkitään yksityisten palvelun antajien rekisteriin, mikä on toiminnan arvonlisäverottomuuden ehto. Yksityisen palvelujen tuottajan on laadittava omavalvontasuunnitelma varhaiskasvatustoiminnan asianmukaisuuden varmistamiseksi. Kun kyse on *yksityisen perhepäivähoitopalvelun* myynnistä, arvonlisäverottomuuden edellytyksenä on se, että palvelujen tuottaja on tehnyt toiminnastaan ilmoituksen kunnalle. Kunnan monijäsenisen toimielimen on pidettävä myös luetteloa yksityisen perhepäivähoidon harjoittajista.³⁵

Arvonlisäverottomuus koskee meillä päivähoitopalvelun myyntiä, jonka julkisyhteisö maksaa kokonaan tai osittain. Lisäksi myynti suoraan yksityiselle asiakkaalle tai asiakkaalle, joka ostaa palvelua määrällisesti enemmän kuin julkisyhteisön maksusitoumus koskee, on arvonlisäverotonta, mikäli verottomuuden yleiset edellytykset täyttyvät. Myös esiopetus on osa kunnan arvonlisäverotonta toimintaa.³⁶ Kun esimerkiksi yksityisten

³¹ Hyvinvointialueen on pidettävä lisäksi luetteloa hyväksymistään palveluseteliyrityksistä ja -yhteisöistä (laki sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä annetun lain muuttamisesta 4§, 601/2022).

³² Verottomuuden edellytyksenä on aina asiakkaan kanssa tehty erillinen kirjallinen sopimus ja hoitosuunnitelma, jos yksityinen tuottaja myy sosiaalihuoltoa edes osittain *suoraan* loppuasiakkaalle. Tämä koskee tilanteita, joissa hyvinvointialueen myöntämä palveluseteli ei kata kokonaan sitä hintaa, jonka palveluntuottaja veloittaa suorittamastaan palvelusta, jolloin palveluntuottaja laskuttaa asiakasta palvelusetelin arvon ylimenevältä osalta taikka asiakas ostaa palveluntuottajalta enemmän tai muita palveluja kuin mihin palveluseteli oikeuttaa.

³³ Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatus on lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018).

³⁴ Kunta voi järjestää varhaiskasvatuspalvelut hoitamalla toiminnan itse, sopimuksin yhdessä muiden kuntien kanssa, olemalla jäsenenä toimintaa hoitavassa kuntayhtymässä, hankkimalla palveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta tai antamalla palvelunkäyttäjälle palvelusetelin (Varhaiskasvatuslaki 540/2018).

³⁵ Varhaiskasvatuslaki 44 §, 540/2018.

³⁶ Kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville esiopetusta oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna (Perusopetuslaki 4 §, 628/1998).

palvelutuottajien rekisteriin merkitty päivähoitopalvelujen tuottaja myy esiopetuspalvelun kunnalle, on myynti arvonlisäverotonta.

Kunnan perusopetuslain nojalla järjestämä ja hankkima *aamu- ja iltapäivätoiminta* on myös arvonlisäverolaissa tarkoitettua verotonta toimintaa (koulutusta), vaikka toiminnan järjestäminen on kunnalle vapaaehtoista. Kunta voi järjestää palvelua itse tai yhdessä muiden kuntien kanssa taikka hankkia palvelut esimerkiksi järjestöiltä, yhdistyksiltä, seurakunnilta tai päivähoiton palveluntuottajalta. Muukin kuin perusopetuslain mukainen aamu- ja iltapäivätoiminta voi olla arvonlisäverotonta sosiaalihuoltoa, jos arvonlisäverottomuuden yleiset edellytykset täyttyvät.

EU:n arvonlisäverodirektiivin 132 artiklassa varhaiskasvatuspalvelujen arvonlisäverottomuus voidaan rinnastaa sosiaalihuoltoon tai sitä läheisesti koskevien palvelujen suoritukseen ja tavaroiden luovutuksiin siten, kun lastenpäivähoito (varhaiskasvatus) luettiin Suomessa aiemmin osaksi sosiaalihuoltoa. Toisaalta varhaiskasvatuspalvelujen arvonlisäverottomuus voidaan perustaa lasten ja nuorten opetukseen sekä suoraan niitä koskeviin palvelujen suoritukseen ja tavaroiden luovutuksiin, joita tarjoavat näitä tehtäviä saaneet julkisoikeudelliset laitokset tai muut laitokset.

2.3 Verottomiin toimintoihin liittyvät hankinnat

Arvonlisäverolain mukaisen yleisen vähennysoikeuden perusteella verovelvollinen voi vähentää verotuksessa sellaisiin hankintoihin sisältyvät arvonlisäverot, jotka on tehty verollista liiketoimintaa varten.³⁷ Verollisella liiketoiminnalla tarkoitetaan toimintaa, joka arvonlisäverolain mukaan aiheuttaa myynnin verovelvollisuuden. *Koska sosiaali- ja terveydenhuollon lopputuotepalvelujen myynti on lähtökohtaisesti arvonlisäverotonta, ovat näiden palvelujen tuottamiseksi tarvittaviin hankintoihin sisältyvät arvonlisäverot verotuksessa vähennyskelvottomia.*

Näin ollen hankintoihin sisältyvä niin sanottu *piilevä arvonlisävero* siirtyy osittain tai kokonaan lopputuotteiden myyntihintoihin. Vähennyskelvoton vero on yleensä 24 prosenttia veron perusteesta, eli myyjän ja ostajan keskenään sopimasta myyntihinnasta (vastikkeesta) ilman arvonlisäveroa. Joissakin tavaroissa ja palveluissa, kuten esimerkiksi kirjoissa, lääkkeissä, henkilökuljetuksissa, liikuntapalveluissa, kulttuuri- ja viihdetilaisuuksien pääsylipuissa ja majoituspalveluissa arvonlisäveroprosentti on kymmenen ja elintarvikkeissa sekä ravitsemispalveluissa 14.

Piilevää arvonlisäveroa sisältävistä hankinnoista pääosa kirjataan *bruttomääräisinä* sosiaali- ja terveyspalvelun sekä varhaiskasvatusalan yritysten tuloslaskelmaan aine-, tarvike- ja tavaraostoina tai ulkopuolisina palveluina taikka liiketoiminnan muina kuluina.³⁸ *Ulkopuolisia palveluja* ovat alihankintana teetetyt työt ja muut palveluostot, jotka liittyvät suoraan kirjanpitovelvollisen tuotteisiin tai myytäviin palveluihin. Yrityksissä ulkopuoliset palvelut voivat sisältää oman alan arvonlisäverottomia hankintoja, kuten tutkimuspalveluja ja muuta alihankintaa.

Liiketoiminnan muut kulut ovat puolestaan kuluja, jotka eivät ole materiaali- ja palveluostoja, pakollisia henkilöstökuluja eivätkä ne ole myöskään rahoituskuluja tai satunnaisia

³⁷ Arvonlisäverolaki 102 § (yleinen vähennysoikeus).

³⁸ Bruttomääräisellä kirjauksella tarkoitetaan tässä arvonlisäverollista myyntihintaa.

kuluja.³⁹ Niitä ovat käytännössä esimerkiksi toimitilakulut (vuokrat, yms.), matka- ja kuljetuskulut (päivärahat, majoitus, matkaliput ja taksit jne.), markkinointi- ja edustuskulut, irtaimistokulut (alle kolmen vuoden pienkalusto⁴⁰, koneiden ja laitteiden vuokra ja huolto jne.) sekä vapaaehtoiset henkilöstökulut (työvaatteet, koulutus, työterveyshuolto, virkistys jne.).

Muiden liiketoiminnan kulujen lista on itse asiassa lähes loputon. Ne muodostavat usein tuloslaskelman suurimman yksittäisen kuluerän. Osa muista liiketoiminnan kuluista on arvonlisäverottomia, kuten päivärahat, kilometrikorvaukset tai koulutusmenot tai niihin sovelletaan alhaisempia arvonlisäverokantoja, joista esimerkkeinä ovat kirjallisuus, henkilökuljetukset ja majoituskulut. Jotkut kuluerät ovat periaatteessa arvonlisäverollisia, mutta niiden vähennysoikeutta on rajoitettu jostain muusta syystä. Esimerkkejä tällaisista kuluista ovat edustuskulut.⁴¹

Merkittävät pitkävaikutteiset hankinnat aktivoidaan taseen aineettomiin ja aineellisiin hyödykkeisiin ja kirjataan vaikutusaikanaan poistoina kuluiksi erillisen suunnitelman mukaan.⁴² *Aineettomissa hyödykkeissä* piilevää arvonlisäveroa voi sisältyä esimerkiksi aktivoituihin kehittämismenoihin tai atk-ohjelmien lisensseihin. Yksi merkittävä tase-erä lienee vuokrattuihin tiloihin ja vuokratonttiin aktivoidut perusparannusmenot. Kuitenkin pääosa pitkäaikaisiin hankintoihin liittyvästä piilevästä arvonlisäverosta sisältyy *aineellisiin hyödykkeisiin*, joihin luetaan muun muassa koneet ja kalusto, rakennukset ja rakennelmat ja niiden perusparannusmenot.

2.4 Kuntien ja hyvinvointialueiden arvonlisäverotus

Kuntayhteisöt (*kunnat ja kuntayhtymät, jäljempänä kunnat*) ja hyvinvointialueet⁴³ ovat arvonlisäverolain yleisten sääntöjen mukaan verovelvollisia *liiketoiminnan muodossa* tapahtuvasta tavaroiden ja palvelujen myynnistä, jolloin tätä toimintaa varten tehdyt hankinnat ovat vähennyskelpoisia verotuksessa arvonlisäverolain yleisten sääntöjen mukaan. Arvonlisäverotuksessa liiketoiminnan käsitettä sovelletaan laajasti, jolloin myös kuntien ja hyvinvointialueiden jatkuva tavara- ja palvelumyynti voi olla liiketoiminnan muodossa tapahtuvaa ja siten arvonlisäverollista.

Liiketoiminnassa keskeistä on toiminnan vastikkeellisuus. Tällä tarkoitetaan sitä, että luovutetun tavaran tai palvelun ja saadun hinnan välillä on suora yhteys. Vastike voi olla muutakin kuin rahaa. Toisin sanoen toiminta ei ole arvonlisäverollista, ellei kunta tai

³⁹ Liiketoiminnan muut kulut esitetään yrityksen tuloslaskelmassa poistojen jälkeen.

⁴⁰ *Pienhankintana* voidaan ilmoittaa verohallinnon mukaan kuluna korkeintaan 850 euron suuruiset käyttöomaisuuserät, vaikka ne tuottaisivat tuloa useampana kuin yhtenä vuotena. Yhteensä alle 850 euron kalustohankintoja saadaan kirjata vuosikuluksi enintään 2 500 euron arvosta tilikauden aikana.

⁴¹ *Edustusmenoilla* tarkoitetaan asiakkaisiin, liikututtaviin ja muihin vastaaviin rajoitettuun henkilöpiiriin kohdistuvaa kestitystä, lahjoja, matkoja tai muuta vieraanvaraisuutta, jolla pyritään edistämään omaa liiketoimintaa luomalla uusia liikesuhteita tai ylläpitämään nykyisiä liikesuhteita (Arvonlisäverolaki 114 § (vähennysoikeuden rajoitukset)).

⁴² Elinkeinoverolain (Laki elinkeinotulon verottamisesta 360/1968) mukaan irtaimen käyttöomaisuuden ja rakennuksen ainesosien (jää- ja pakastekaapit, hissit yms.) enimmäispoistot ovat 25 prosenttia menojäännöksestä. Ammattimaiseen liikenteeseen käytettävästä autosta poistetaan käyttöönottovuotena enintään 25 prosenttia hankintamenosta, kahtena seuraavana vuotena 20 prosenttia hankintamenosta ja myöhemmin vuosina 15 prosenttia hankintamenosta. Rakennuksissa ja rakennelmissa poistoprosentit ovat rakennustyyppistä ja käyttötarkoituksen riippuen 4, 7 tai 20 prosenttia poistamattomasta hankintamenosta. Huom! uusien koneiden laiteinvestointien 50 prosentin enimmäispoistomahdollisuus on käytössä verovuosina 2020-23.

⁴³ Arvonlisäverolaissa hyvinvointiyhtymä sekä sosiaali- ja terveydenhuollosta ja pelastustoimesta järjestämisvastuussa oleva Helsingin kaupunki ja HUS-yhtymä rinnastetaan hyvinvointialueeseen.

hyvinvointialue saa mitään vastiketta luovuttamastaan tavarasta tai palvelusta. Yleisesti ottaen sisäinen laskutus, kuten esimerkiksi kunnan sisäinen laskutus teknisen hallintokunnan ja sivistystoimen hallintokunnan välillä ei ole arvonlisäverolaissa tarkoitettua arvonlisäverollista toimintaa.

Myöskään kuntien tai hyvinvointialueiden keskenään tekemä yhteistyö niiden vastuulla olevien peruspalvelujen tuottamisesta on arvonlisäverolain ulkopuolella samoin kuin *viranomais toiminta*, vaikka siitä perittäisiin maksuja. Pääsääntöisesti veroton viranomais-toiminta on sellaista, jota ei voida lainsäädännön mukaan ulkoistaa yksityisen toimijan hoidettavaksi, jolloin se ei voi aiheuttaa myöskään kilpailuvääristymiä markkinoilla. Esimerkkinä ovat kuntien perimät maksut lain nojalla tekemistään pakollisista tarkastuksista, kuten rakennustarkastusmaksut.

Velvollisuus suorittaa *oman käytön* veroa koskee kuntia ja hyvinvointialueita. Mikäli tavara tai palvelu otetaan yksityiseen kulutukseen, luovutetaan tai suoritetaan vastikkeetta tai ylipäättään otetaan muuhun kuin vähennykseen tai palautukseen oikeuttavaan käyttöön, kunnan ja hyvinvointialueen on suoritettava oman käytön veroa, jos kysymys on vähennykseen tai palautukseen oikeuttavasta toiminnasta. Kuntiin ja hyvinvointialueisiin sovelletaan myös kiinteistöön liittyvien palvelujen omaa käyttöä ja henkilöstöruokailun⁴⁴ omaa käyttöä koskevia erityissäännöksiä.⁴⁵⁴⁶

Samat säännöt, jotka koskevat kuntia ja kuntayhtymiä sekä hyvinvointialueita, koskevat niiden *liikelaitoksia*, koska liikelaitokset ovat osa niiden hallintoa eivätkä itsenäisiä oikeushenkilöitä. Sen sijaan niiden omistamat *osakeyhtiöt, säätiöt tai yhdistykset* ovat itsenäisiä oikeushenkilöitä, jotka ovat erikseen verovelvollisia harjoittamastaan liiketoiminnasta. Pääosa kuntien ja hyvinvointialueiden toiminnoista on silti verotuksen ulkopuolelle tai ne ovat arvonlisäverolain mukaan verottomia, eikä näitä toimintoja varten tehdyt hankinnat oikeuta arvonlisäveron vähennyksiin.

Kunta ja hyvinvointialue ovat verottomaan palvelutuotantonsa liittyvistä hankinnoista yksityisen kuluttajan asemassa. Jotta niiden ei olisi hankintojen arvonlisäveron vuoksi edullisempaa palkata verottomaan palvelutuotantoon vain omaa henkilökuntaa kuin ostaa palveluja ja tavaroita ulkopuolisilta tuottajilta, kuntia ja hyvinvointialueita varten on erityinen arvonlisäveron hyvitysmalli (*palautusmenettely*). Siinä kunta ja hyvinvointialue voi käsitellä arvonlisäverotuksessa omaan verottomaan palvelutuotantonsa sisältyvät arvonlisäverot niin sanottuina palautettavina veroina.

Palautusjärjestelmä on EU:n arvonlisäverodirektiivin soveltamisalan ulkopuolinen rahoitusjärjestelmä valtion ja kuntien sekä hyvinvointialueiden välillä, sillä arvonlisäverodirektiiviin ei sisälly säännöksiä, joiden perusteella kunnille ja hyvinvointialueille palautettaisiin niiden viranomais- ja muun verotonta toimintaa varten tehtyihin hankintoihin sisältyvää arvonlisäveroa. EU-maat voivat päättää asiasta itsenäisesti. Palautusjärjestelmän perimmäisenä tavoitteena on taata verotuksellisesti julkisyhteisöjen itse tuottamien ja ulkoa ostettujen palvelujen välinen kilpailuneutraliteetti.

⁴⁴ Ks. Arvonlisäverolaki 25 a§ ja verohallinnon ohje henkilöstöruokailun arvonlisäverotuksesta (VH/501/00.01.00/2021).

⁴⁵ Ks. Arvonlisäverolaki 31§, 31a§, 32§ ja 33§ ja verohallinnon ohje kiinteistöhallintapalvelun oman käytön arvonlisäverotuksesta (VH/2153/00.01.00/2018).

⁴⁶ Kuntiin ja kuntayhtymiin sekä hyvinvointialueisiin sovelletaan rakennuspalvelujen ostoihin liittyvää käännettä arvonlisäverovelvollisuutta, mikäli ne myyvät rakentamispalvelua ulkopuolisille muutoin kuin satunnaisesti. Tulkinta käännetyn arvonlisäveron soveltamisesta tehdään tapauskohtaisesti.

Kuntien ja hyvinvointialueiden palautusmenettelystä on säädetty arvonlisäverolaissa.⁴⁷ Palautusoikeus vastaa arvonlisäverovelvollisen yrityksen oikeutta vähentää hankintoihinsa sisältyvät arvonlisäverot. Palautuksen voi saada vain omista tavara- ja palveluostoista, joskin palautusoikeutta on rajoitettu. Kunta ja hyvinvointialue ei voi saada vähennystä esimerkiksi työntekijöiden vapaa-ajan harrastusten kustannuksista taikka kodin ja työpaikan välisistä kustannuksista eikä yksityiskäyttöön tarkoitetuista lahjoista. Palautusoikeutta on rajoitettu myös edustuskäytön osalta.

Henkilöautoihin liittyy merkittävä palautusoikeuden rajoitus. Kunnan tai hyvinvointialueen toimintaa varten hankitun henkilöauton hankintahinnan ja käyttökulujen sisältämästä verosta on palautusoikeus vain, jos henkilöauto on yksinomaan palautukseen oikeuttavassa käytössä. Eli autolla ei voida ajaa yksityis- tai edustusajaja lainkaan. Kunnan tai hyvinvointialueen hankkimat moottoripyörät, matkailuperävaunut ja sellaiset vesialukset, jotka ovat rakenteensa perusteella tarkoitettu pääasiallisesti hubi- tai urheilukäyttöön, ovat niin ikään palautusoikeuden ulkopuolella.

Palautusoikeuden ulkopuolella jäävät lisäksi kiinteistöjen vuokraustoimintaan liittyvät hankinnat, jos peritty vuokra on verotonta. Pääsääntöisesti kunnalla ja hyvinvointialueella ei ole kiinteistön vuokraussopimukseen kohdistuvien hankintojen osalta arvonlisäverojen palautusoikeutta, jos ne antavat vuokralaiselle määrääjäksi tai toistaiseksi vastiketta vastaan oikeuden hallinta kiinteistöä kiinteistön omistajan tavoin ja sulkea muut henkilöt tämän oikeuden ulkopuolelle. Tulkinnassa on tärkeää se, onko kiinteistö ulkopuolisen hallinnassa vai säilyykö se omistajan käytössä.⁴⁸

Kunnalla ja hyvinvointialueella voi säilyä arvonlisäveron palautusoikeus kiinteistöön sisältyvistä hankinnoista, jos ne ulkoistavat omaa palvelutuotantoaan siten, että ulkopuolisella palveluntuottajalla ei ole oikeutta hallita kiinteistöä omistajan tavoin ja sulkea muita tahoja kiinteistön käyttöoikeuden ulkopuolelle, kiinteistössä harjoitetaan kunnan tai hyvinvointialueen palautukseen oikeuttavaa toimintaa eikä kiinteistön käyttöoikeudesta peritä vastiketta. Kiinteistöjä voidaan antaa vastikkeetta myös yleishyödyllisten yhdistysten käyttöön, mikä säilyttää arvonlisäveron palautusoikeuden.⁴⁹

Piilevän arvonlisäveron palautusoikeus

Arvonlisäverolain mukaan myös kaikki sosiaali- ja terveydenhuollon sekä varhaiskasvatuksen hankintoihin sisältyvät piilevät arvonlisäverot käsitellään kunnille ja hyvinvointialueille palautettavana verona, vaikka palvelujen suoritus ei ole arvonlisäverollista toimintaa.⁵⁰ Säädös *laskennallisesta verottomiin sosiaali- ja terveyspalveluihin liittyvästä piilevän arvonlisäveron palautusoikeudesta* tuli voimaan vuonna 2002. Palautusoikeus koskee myös verottoman terveyden- ja sairaanhoidon tai sosiaalihuollon harjoittajalle tällaista toimintaa varten maksettua tukea tai avustusta.

Palautuksen oikeuttava tuki ja avustus voidaan antaa toiminnan harjoittajalle suoraan hankintoihin liittyvänä tukena tai avustuksena yleisten toimintaedellytysten parantamiseksi. Esimerkkejä tällaisista avustuksista ovat *perhehoitajalle maksettu palkkio ja kulukorvaus*

⁴⁷ Arvonlisäverolaki 130 §, 130 a§ ja 133§.

⁴⁸ Kunta ja hyvinvointialue voi hakeutua kiinteistön käyttöoikeuden luovutuksesta verovelvolliseksi, jos hakemuksen edellytykset täyttyvät. Silloin ne voivat tehdä vuokrasopimuksen arvonlisäverollisena ja vähentää kiinteistöön kohdistuvien hankintojen sisältämän arvonlisäveron.

⁴⁹ Vastikkeeton kiinteistön luovuttaminen ei ole vuokrausta.

⁵⁰ Arvonlisäverolaki 130a §.

*sekä omaishoitajan tuki.*⁵¹ Ehtona on, että tuki ja avustus maksetaan suoraan toiminnan harjoittajalle. Palveluntuottaja voi harjoittaa muutakin kuin laskennalliseen palautukseen liittyvää sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa, mutta muuhun toimintaan ei ole piilevän arvonlisäveron palautusoikeutta.⁵²

Aluksi palautusoikeus koski vain kuntia, kuntayhtymiä ja Ahvenanmaa maakuntaa, mutta vuodesta 2023 lukien sosiaali- ja terveystalvelujen piilevän arvonlisäveron palautus on koskenut lähinnä vain hyvinvointialueita, Helsinkiä ja HUS-yhtymää. Kunnat saavat tosin palautuksen varhaiskasvatuksen piilevästä arvonlisäverosta ja kunnan omaa henkilökuntaa varten ostetut työterveyspalvelut oikeuttavat laskennalliseen piilevän arvonlisäveron palautukseen. Sama voi koskea kuntien hankkimia hyvinvointialueiden toimintaa täydentäviä vapaaehtoisia terveystalveluja.

Laskennallisen palautuksen suuruus on *viisi prosenttia* palvelun tai tavarän ostohinnasta, maahan tuodun tavarän tai yhteisöhanhinnan perusteesta, avustuksen tai tuen määrästä. Palautus myönnetään summasta, minkä kunta ja hyvinvointialue maksaa palveluntuottajalle. Jos kunta tai hyvinvointialue suorittaa bruttokorvauksen ostamastaan palvelusta, palautus maksetaan bruttokorvauksesta. Jos palveluntuottaja laskuttaa asiakkaaltaan asiakasmaksun ja kunta tai hyvinvointialue maksaa osakorvauksen palveluntuottajalle, palautus maksetaan osakorvauksesta.⁵³

Yksityiseltä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajalta saatavassa laskussa voi olla eriteltynä varsinaisten verottomien ydinpalvelun ohella matkakulukorvauksia ja muita palvelun toteuttamiseen liittyviä kuluja, kuten matkakustannuksia. Palvelunjärjestäjän (*lähinnä hyvinvointialue*) katsotaan kuitenkin ostavan vain yhden palvelu. Laskutettu palvelu on kokonaisuudessaan veroton palvelu, jos pääsuorite täyttää sosiaali- ja terveydenhoitopalvelun edellytykset. Siten hyvinvointialue voi tehdä palautushakemus myös liitännäisten matkakulukorvausten osalta.

Arvonlisäverolain mukaan oikeutta laskennalliseen arvonlisäveron palautukseen ei ole kunnalta, kuntayhtymältä, hyvinvointialueelta tai Ahvenanmaan maakunnalta tapahtuneista hankinnoista tai annetuista tuista ja avustuksista eikä työsuhteen perusteella maksetuista korvauksista. Sen sijaan ulkomaalaiselta EU-alueen myyjältä ostetuista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista voi saada laskennallisen palautuksen, jos palvelu sisällöltään oikeuttaa siihen. KHO:n ratkaisun mukaan (KHO 58/2020) palautuksen epääminen johtaisi palveluntuottajien erilaiseen kohteluun.

Palautusmenettely käytännössä

Verovirasto palauttaa hankintoihin sisältyvän arvonlisäveron ja laskennallisen arvonlisäveron kuukausittain. Ne kohdistetaan sille kuukaudelle, jona tavara tai palvelu on vastaanotettu, ennakkomaksu maksettu tai maahantuotu tavara on tullattu. Tätä varten kunta ja hyvinvointialue selvittää kuukausittain omaan verolliseen myyntiin liittyvät maksettavat arvonlisäverot, verollisen toiminnan kustannuksiin sisältyvät vähennettävät verot ja

⁵¹ Ks. Laki omaishoidon tuesta (937/2005) ja perhehoitolaki (263/2015).

⁵² Hyvinvointialueet voivat maksaa *palkkiota tukihenkilöille myös vammaisuuden* perusteella (laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä tukitoimista (380/1987). Palkkiot oikeuttavat laskennalliseen piilevän arvonlisäveron palautukseen, jos tukihenkilön ja hyvinvointialueen välille ei synny työsuhdetta ja tuotetut palvelut täyttävät verottomien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tunnusmerkit. Lisäksi kunnan omaa henkilökuntaa varten ostetut *työterveyspalvelut* oikeuttavat laskennalliseen viiden prosentin palautukseen.

⁵³ Sama menettely koskee kuntien ja hyvinvointialueiden palveluseteleitä ja maksusitoumuksia.

kaikki palautusjärjestelmän piirissä oleviin kustannuksiin sisältyvät palautettavat verot. Palautusilmoitus annetaan OmaVero -palvelussa.

Lisäksi kunnan ja hyvinvointialueen on ilmoitettava Verohallinnolle palautuksena saatujen verojen yhteismäärä ja palautuksena saatujen laskennallisten verojen yhteismäärä koko verovuotta seuraavan helmikuun loppuun mennessä. Verovirastolta kuukausittain takaisin haettava arvonlisävero koostuu erotuksesta, joka on vähennettävien ja palautettavien verojen yhteismäärä miinus arvonlisäverollisen myynnin verot. Käytännössä palautukseen sovelletaan arvonlisäverolain ja oma-aloitteisten verojen verotusmenettelystä annetun lain säännöksiä (768/2016).⁵⁴

2.5 Sosiaali- ja terveystalouden palvelujen arvonlisäverotus tulevaisuudessa

EU:ssa on hyväksytty huhtikuussa 2022 arvonlisäverodirektiivin muutokset, jotka mahdollistavat jäsenvaltioille soveltaa kahta vähintään 5 prosentin alennettua verokantaa enintään 24:een direktiivin liitteen kohtaan. Lisäksi jäsenvaltiot voivat määräytyin rajoituksin soveltaa enintään seitsemään liitteen kohtaan yhtä *superalennettua* alle 5 prosentin verokantaa ja nollaverokantaa, joka antaisi arvonlisäveron vähennysoikeuden. Jälkimmäiset on rajattu perustarpeiksi luettaviin hyödykkeisiin, joihin jäsenvaltiot soveltavat jo nykyisin superalennettuja tai nollaverokantoja.

Alennettujen verokantojen kohteissa on painotettu esimerkiksi ympäristönsuojelua, terveydenhuoltoa ja kilpailun vääristymisen ehkäisyä. Uusien yhdenmukaistettujen säännösten mukaan jäsenvaltioiden olisi periaatteessa varmistettava, että alennetut verokannat hyödyttävät loppukuluttajia, ovat yleisen edun mukaisia ja välttävät kilpailun vääristymiä ja yksityisten toimijoiden kustannusten nousu. Mikäli nolla-verokantaa (ml. ostojen vähennysoikeus) sovelletaan yksityisiin vaikkapa yksityisiin terveystalouden palveluihin, saattaisi toimenpide tehostaa palvelutuotantoa.

Samalla vähennysoikeus ostoihin ja käyttöomaisuuteen sisältyvistä arvonlisäveroista voisi johtaa palveluhintojen alenemiseen. Kilpailuneutraliteetti yksityisen ja julkisen toiminnan välillä kohenisi, sillä arvonlisäverorasitus on poistettu hyvinvointialueilta arvonlisäveron palautuksella ja laskennallisella viiden prosentin palautuksella, joista jälkimmäinen ei välttämättä edes kata yksityisten palveluntuottajien hankintoihin sisältyviä piileviä ja vähennyskelvottomia arvonlisäveroja. Samalla laskennallisen piilevän arvonlisäveron palautusjärjestelmän voisi poistaa tarpeettomana.

⁵⁴ Suomen Kuntaliiton mukaan kuntien palautusoikeus on otettu huomioon valtion ja kunnan välisissä muissa rahavirroissa, koska palautuksena haettava arvonlisävero on tarkoitettu jäämään kunnille kustannukseksi. Eli palautuksesta valtiolle veronsaajana aiheutuva tulonmenetys on *laskennallisia* vaikutuksia kuntien yhteisöveron jako-osuuksiin ja valtionosuuksien kustannuspohjiin. Siten kunnat tosiasiasa hyvittävät saamansa arvonlisäveron palautuksen laskennallisesti valtiolle pienentyneiden yhteisöveron jako-osuuksien ja pienentyneiden valtionosuuksien muodossa (www.kuntaliitto.fi). Sen sijaan siitä, miten palautusoikeus mahdollisesti vaikuttaisi valtion rahoituksen tasoon, ei ole saatavilla dokumenttia.

3 Markkinoiden toimivuus ja piilevä arvonlisävero

Piilevä arvonlisävero voi haitata yksityisten sosiaali-, terveys- ja varhaiskasvatuspalvelujen kehittämistä. Se nostaa lopputuotteiden hintoja kuluttajien silmissä ja se voi vähentää hyvinvointialueita ja kuntien halukkuutta hankkia yksityisiä ostopalveluja tai ulkoistaa palvelujaan. Piilevä vero ei myöskään kannusta yksityisiä toimijoita järjestämään palvelutuotantoaan tehokkaimmalla mahdollisella tavalla.

Laskennallinen piilevä arvonlisävero oli keskimäärin 8,5 prosenttia sosiaali- ja terveys- ja varhaiskasvatusalan yritysten kokonaisliikevaihdosta vuonna 2021. Osuus on suuri etenkin lääkäriasema- ja hammaslääkäritoiminnassa. Sosiaalipalveluissa ja varhaiskasvatuksessa piilevä arvonlisävero oli 5-6 prosentin luokkaa. Rahamääräisesti piilevä arvonlisävero oli noin 783 miljoonaa euroa.

Arvio piilevästä arvonlisäverosta ei sisällä järjestöjen toimintaa. Järjestöillä on yhä merkittävä osuus yksityisissä sosiaalipalveluissa, vaikka järjestöjen palvelutoiminnan yhtiöittäminen ja myynti ovat vähentäneet järjestömuotoista palvelutuotantoa. Jos järjestöjen toiminta lasketaan mukaan, nousee koko yksityisen toiminnan piilevän arvonlisäveron määrä arviolta 900 miljoonaan euroon.

3.1 Piilevän arvonlisäveron kilpailuvaikutuksia

Yksityisten sosiaali- ja terveyspalvelujen (ml. varhaiskasvatus) arvonlisäverottomuus ja siitä johtuva hankintoihin sisältyvä piilevä arvonlisävero voi aiheuttaa elinkeinoelämän mukaan markkinoilla kilpailun vääristymiä. Piilevä arvonlisävero *heikentää toimialan yksityisten palveluntuottajien mahdollisuutta järjestää toimintaansa järkevimmällä tavalla*, jos ne eivät voi vähentää verollisiin alihankinta- ja muihin ostopalveluihin (toimitilojen ylläpito- ja käyttäjäpalvelut, yms.) sisältyvää arvonlisäveroa, vaan joutuvat vyöryttämään verosta aiheutuvat kustannukset myyntihintoihin.⁵⁵

Piilevä arvonlisävero *nostaa yksityisten sosiaali- ja terveyspalvelujen (ml. varhaiskasvatus) hintoja* ja vähentää kuluttajien mahdollisuutta valita palvelutuottajaksi suoraan yksityinen vaihtoehto. Piilevä arvonlisävero nostaa myös yksityisten vakuutus- ja työeläkeyhtiöiden sekä muiden liikeyritysten hankkimien yksityisten terveyspalvelujen hintoja. Kuluttajien osalta asiaa pahentaa se, että Kansaneläkelaitos Kelan sairaanvakuutuslain mukaiset korvaukset yksityislääkärin tai hammaslääkärin hoitopalkkioista ovat pudonneet murto-osaan todellisista kustannuksista.

Jo Sipilän hallituksen päätöksellä leikata valtionneuvoston asetuksella yksityisen sairaanhoidon korvauksia tuntuvasti vuosina 2015-16 oli suuri merkitys. Yksityisten palvelujen korvaustason leikkaukset ja asiakkaiden omavastuiden nousu aiheuttivat sen, että pienituloiset, eläkeläiset ja muut työmarkkinoiden ja työterveydenhuollon ulkopuolella olevat henkilöt, joiden hoidontarve on kaikkein suurin, ovat vähentäneet yksityisten palvelujen käyttöä tai he ovat siirtyneet kunnallisten palvelujen piiriin, jossa voimavaroja ei ole lisätty vastaavassa määrin.

Sipilän hallituksen leikkausten vaikutukset olivat todennäköisesti kaikkein suurimmat suun terveydenhoidossa, jossa asiaa pahensi julkisen hammashoidon taksojen korotukset. Julkisen vallan toimet ovat todennäköisesti aiheuttaneet hoitovajetta sekä lisänneet epäsuorasti terveydellisiä riskejä, sillä osa työmarkkinoiden ulkopuolella olevista henkilöistä

⁵⁵ Silen, Marko: Terveys- ja sosiaalipalvelualan arvonlisävero-ongelmia ja ratkaisuvaihtoehtoja –erityisesti yksityisen ja julkisen sektorin kilpailuneutraliteetin näkökulmasta, Helsingin seudun kauppakamari, 2007.

ei hoidata hampaitaan kuin äärimmäisessä hädässä.⁵⁶ Silti suun terveydellä on vaikutus kansalaisten yleiseen terveydentilaan. Suun tulehdukset voivat olla useiden kansantautien, kuten sydän- ja verisuonisairauksien taustalla.⁵⁷

Marinin hallitus on jatkanut leikkauksia poistamalla yksityislääkäreiden ja erityisesti heidän määräämien tutkimusten ja hoidon korvaukset lähes kokonaan vuoden 2023 alusta lukien.⁵⁸ Samalla korvausten maksutapaa on muutettu siten, että kaikista yleis- ja erikoislääkäreiden vastaanottokäynneistä saa tasasuuruisen kahdeksan euron korvauksen.⁵⁹ Tosin säästötoimenpiteet eivät kohdistu tällä kertaa samalla tavalla mielenterveyspalveluihin ja hammashoitoon. Lisäksi hammaslääkärin määräämät laboratorio- ja kuvantamistutkimukset säilyvät korvausten piirissä.

Piilevä arvonlisävero vähentää hyvinvointialueiden ja kuntien halukkuutta hankkia ostopalveluja, jos sosiaali- ja terveyspalveluihin (ml. varhaiskasvatus) sisältyvä viiden prosentin laskennallinen arvonlisäveron palautus ei kata kaikilta osin piilevän arvonlisäveron aiheuttamaa kustannusta yksityisissä ostopalveluissa. Sen sijaan *julkiset palveluntuottajat* saavat vähentää verotuksessa kaikki omaan palvelutuotantoonsa hankittuihin välituotteisiin (tavara- ja palveluostot) ja investointeihin sisältyvät arvonlisäverot täysimääräisesti tai laskennallisen viiden prosentin palautuksen avulla.

Jos viiden prosentin laskennallinen arvonlisäveron palautus ei kata piilevän arvonlisäveron aiheuttamaa kustannusta, vähentää se myös hyvinvointialueiden ja kuntayhteisöjen halua ulkoistaa sosiaali- ja terveydenhuoltoon ja varhaiskasvatukseen läheisesti liittyviä tukipalveluja. Esimerkkeinä ovat sosiaali- ja terveydenhuollon laitosten ja päiväkotien ruokahuolto. Vuotta 2021 koskevien laskelmien catering-palvelujen piilevä arvonlisävero oli verottomassa sosiaali- ja terveydenhuollossa (ml. varhaiskasvatus) noin 8,7 prosenttia alan yritysten liikevaihdosta vuonna 2021.⁶⁰

Palvelusetelimallissa hyvinvointialue ja kunta voi menettää laskennallisen piilevän arvonlisäveron viiden prosentin palautuksen, jos niiden maksuliikennettä hoitaa ulkopuolinen palvelusetelioperaattori⁶¹ eikä maksua suoriteta suoraan palveluntuottajalle. Tosiasiassa palvelusetelioperaattori käyttäminen ei poista mahdollisuutta piilevän arvonlisäveron palautukseen, mutta hyvinvointialueen tai kunnan tulee saada lasku tai muu tosite,

⁵⁶ Suun terveydenhoidossa kiireettömän hoidon säännökset ovat melko väljiä ja hoitoon pääsyyn on liittynyt suurta harkinnanvaraa, mitä epidemiakriisi on pahentanut. Hampaiden reiät eivät kuitenkaan parane itsestään, vaikka ne eivät heti aiheuttaisi kovaa särkyä, mutta hoitoon pääsyn pitkittyessä tilanne voi ainoastaan pahentua. Erityisryhmiin kuuluvista etenkin syöpäsairaille tai diabetes -potilaille suun terveydellä on suuri vaikutus.

⁵⁷ Myös tekonivelpotilailla suun ja leukojen tulehdukset on hoidettava ennen leikkausta, sillä tekonivelet ovat vierasesine, johon elimistössä olevat bakteerit hakeutuvat.

⁵⁸ Ks. www.kela.fi

⁵⁹ Pois lukien psykiatrit ja erikoishammaslääkärit.

⁶⁰ Yksityisten catering-alan yritysten kilpailuasetelma on kaikkein heikoin lähtökohtaisesti arvonlisäverottomissa koulutuspalveluissa, joihin ei sisälly laskennallista koulutuksen järjestäjän saamaa piilevän arvonlisäveron viiden prosentin palautusta, kuten sosiaali- ja terveydenhuoltoon liittyvissä tukipalveluissa (ruokahuolto). Arvonlisäverottomilla koulutuspalveluilla (ml. ateriapalvelu) tarkoitetaan arvonlisäverolain mukaan yleissivistävää ja ammatillista koulutusta, korkea-kouluopetusta sekä taiteen perusopetusta, jota lain nojalla järjestetään tai jota lain nojalla avustetaan valtion varoin.

⁶¹ **Palvelusetelioperaattori** on toimija (esim. Vaana Oy), joka hoitaa palvelusetelimallissa rahaliikennettä osapuolten välillä, eli tuottaa maksuliikenneprosessin palvelusetelin järjestämistaholle (hyvinvointialue, kunta) ja palveluntuottajille. Palvelusetelioperaattori laskuttaa palvelusta kuntaa esimerkiksi vuosimaksulla ja järjestelmän käyttöönottomaksulla. Operaattori tilittää palvelusetelijärjestelmässä rahat palveluntuottajille ja perii heiltä palvelusetelin arvoon sidotun proviision (esim. 2-3 %). Operaattorit tarjoavat hyvinvointialueiden ja kuntien käyttöön myös palveluntuottajarekistereitä ja tuottavat tilastoja palvelunjärjestäjien tarpeisiin.

joka täyttää arvonlisäveron vaatimukset, ja josta ilmenee yksityinen palveluntuottaja palvelun myyjänä sekä hyvinvointialue tai kunta ostajana.

Toimitilojen ja kiinteistöjen vuokraus

Yksi piilevää arvonlisäveroon liittyvä erityiskysymys liittyy toimitilojen ja kiinteistöjen vuokrausta ja luovutusta verottomaan liiketoimintaan. Arvonlisäverotuksessa kiinteistöllä tarkoitetaan maa-aluetta, rakennusta, pysyvää rakennelmaa tai sen osaa. Pienin kiinteistön osa on yleensä yhtiöjärjestyksen mukainen huoneisto. Pääsääntöisesti kiinteistöön kohdistuvien oikeuksien luovutus ja vuokraaminen on arvonlisäverotonta. Arvonlisäveroa ei suoriteta myöskään arvonlisäverottoman vuokran tai vastikkeen yhteydessä perityistä korvauksista (sähkö, lämpö, vesi yms.).

Vastaavasti kiinteistöä varten hankittujen tavaroiden ja palvelujen hintaan sisältyvää arvonlisäveroa ei voida vähentää. Kiinteistöjen omistaja yms. voi kuitenkin hakeutua arvonlisäverovelvolliseksi kiinteistöjen vuokraamisesta ja muusta luovuttamisesta, jonka jälkeen vuokrasta tai vastikkeista suoritetaan arvonlisäveroa.⁶² Kiinteistöä varten hankittujen tavaroiden ja palvelujen hintoihin sisältyvät arvonlisäverot ovat kiinteistön omistajalle silloin vähennyskelpoisia.⁶³ Vastaavasti vuokralainen tai osakas voi vähentää vuokraan tai vastikkeeseen sisältyvän veron.

*Verottoman liiketoiminnan käyttöön otetun kiinteistön menoihin sisältyviä arvonlisäveroja ei voida kuitenkaan vähentää arvonlisäverotuksessa, vaan ne siirtyvät piilevinä veroina esimerkiksi toimitilavuokriin. Seurauksena voi olla, että yksityisillä sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottajilla voi olla vaikeuksia saada varsinkin uusia toimitiloja vuokrataiksi, koska vuokranantajat menettävät rakennus- tai peruskorjausvaiheen arvonlisäverojen vähennysoikeuden. Lisäksi toimitilojen vuokraajilla ei ole vähennysoikeutta vuokraan sisältyviin piileviin arvonlisäveroihin.*⁶⁴

3.2 Piilevän arvonlisäveron määrä

3.2.1 Laskelmien lähtökohtia

Sosiaali- ja terveyspalvelualan sekä varhaiskasvatuksen yritystoimintaan liittyvän piilevän arvonlisäveron määrää on arvioitu tässä tuloslaskelman aine- ja tavaraostoihin, ulkopuolisten palveluostojen, muiden liikekulujen ja poistojen avulla vuonna 2021. Laskelmien oletuksena on, että aine- ja tarvikeostoihin ja ulkopuolisiin palveluostoihin sisältyy *pääsääntöisesti* arvonlisäveroa 24 prosentin verokannan mukaan. Muiden liikekulujen arvonlisäveron oletetaan asettuvan 18 prosenttiin. Investointihyödykkeisiin liittyvien poistojen arvonlisävero on oletuksen mukaan 24 prosenttia.

Sairaalojen, kuntoutuslaitosten sekä vanhusten ja vammaisten laitoshuollon osalta aineisiin ja tarvikkeisiin sovelletaan 20 prosentin verokantaa. Syynä on, että hoitolaitoksiin hankitaan paljon lääkkeitä, joissa arvonlisäverokanta on kymmenen. Sairaaloissa ja

⁶² Arvonlisäverolliseksi hakeutumisen edellytyksenä on, että kiinteistö tai sen osa on arvonlisäverollisessa toiminnassa tai käyttäjä on valtio, ja toiminta on luonteeltaan jatkuvaa. Kiinteistön vuokrauksesta tai muusta luovuttamisesta voi hakeutua arvonlisäverolliseksi jo silloin, kun kiinteistöllä suoritetaan uudisrakentamis- ja perusparannustöitä.

⁶³ Suurimmat piilevät arvonlisäverot liittyvät kiinteistöjen rakennuskustannuksiin ja perusparantamiseen.

⁶⁴ Ks. Koski, Maaria ja Äärilä, Leena: Terveiden- ja sairaanhoito- sekä sosiaalipalvelualaan liittyviä arvonlisävero-ongelmia, Ernst & Young, 2007.

palvelulaitoksissa myös ulkopuolisiin palveluostoihin sovelletaan 20 prosentin keskimääräistä arvonlisäverokantaa, koska oletuksen mukaan osa toimijoista ostaa oman alansa arvonlisäverottomia alihankintapalveluja tai ruokahuollon palveluja ja elintarvikkeita omaan palvelutuotantoon 14 prosentin verolla.⁶⁵

Liiketoiminnan muihin kuluihin sisältyvän arvonlisäveron osuudeksi on arvioitu keskimäärin 18 prosenttia, koska niihin voi sisältyä paljon kulueria, joissa on yleistä 24 prosentin verokantaa alhaisempi arvonlisäverokanta. Näitä ovat esimerkiksi kirjat, majoitus- ja kuljetuspalvelut. Verottomia palveluja ovat esimerkiksi koulutuspalvelut. Joihinkin kuluihin, kuten päivärahoihin arvonlisäveroa ei voi sisältyä lainkaan. Joskus kulut ovat vain osittain vähennyskelpoisia tai niihin sisältyvää arvonlisäveroa ei voida vähentää verotuksessa (mm. edustuskulut).

Kohdejoukko

Lähteenä käytetään Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastoihin perustuvia toimialakohtaisia tilinpäätöstietoja vuodelta 2021. Tilastokeskus ei julkaise verkkosivuillaan sosiaali- ja terveydenhuoltoalan yritysten tilinpäätöstilastoja, minkä vuoksi ne on hankittu Tilastokeskuksesta erikseen. Tarkastelun kohteena on yhteensä 18 515 sosiaali- ja terveydenhuollon sekä varhaiskasvatusalan yritystä, joiden yhteenlaskettu liikevaihto oli 9,8 miljardia euroa. Kohdejoukko sisältää lastenpäivähoidon, vaikka hallinnollisesti toimiala luetaan Suomessa *varhaiskasvatukseen*.

Yritysten määrällä ja liikevaihdolla mitattuna suurin toimiala on *yksityislääkäri- ja lääkäriasematoiminta (Nace 86220)*. Yritysten suuri määrä johtuu pää- ja sivutoimisina ammatinharjoittajina toimivista lääkäreistä, jotka työskentelevät sopimus pohjaisesti isojen lääkäriasemien toimitiloissa. Myös osa pienten yhtiömuotoisten tiimiyritysten omistajista on lääkäriasemien toimitiloissa työskenteleviä yksityislääkäreitä. Yritysten määrällä mitaten toiseksi suurin toimiala on *fysioterapiapalvelu (Nace 86901)*. Kolmanneksi suuri on *hammaslääkäriala (Nace 86230)*.⁶⁶

Liikevaihdoltaan toiseksi suurin toimiala on *vanhusten ja vammaisten palvelutalo- ja asumispalvelutoiminta (Nace 873)*. Palveluasuminen käsittää asunnon ja asumiseen sisältyvät palvelut. Palveluasuminen on tavallaan avohuollon kotipalvelujen ja laitoshoidon välimuoto niille, jotka tarvitsevat asumisessaan päivittäin ulkopuolista apua. Palveluasumista on ryhmä- ja palvelukodissa tai palvelutalossa, jossa asukkaalla on käytössä oma asunto. Asunto voi olla vuokra- tai omistusasunto, mutta asunnostaan ja siihen liittyvistä kustannuksista asukas vastaa itse.⁶⁷

Tavallisessa palveluasumisessa asukas käyttää asumista tukevia palveluja⁶⁸ tarpeensa mukaan, mutta palvelutaloissa ei ole henkilökuntaa öisin, sillä asukkaat ovat parempikuntoisia ja omatoimisia. Tehostetussa palveluasumisessa henkilökunta on paikalla ympäri vuorokauden, koska asukkaat ovat fyysisesti huonokuntoisia, dementoituneita tai

⁶⁵ Vaikka sosiaali-, terveys- ja varhaiskasvatusalaan liittyvä alihankintapalvelu on sinänsä arvonlisäverotonta, voi alihankkijan suorituksiin sisältyä omaa piilevää arvonlisäveroa.

⁶⁶ Yritystasolla tarkasteltuna hammaslääkärialan merkitystä vähentää tilastollisesti se, että osalla hammaslääkäriasemista yrityksen päätoimialana on lääkäri- ja lääkäriasematoiminta (Nace 86220), ellei suun terveydenhoitoa ole yhtiöitetty omaksi oikeudelliseksi henkilöksi.

⁶⁷ Vuokra-asunnossa asukkaalla on huoneenvuokralain mukainen vuokrasopimus.

⁶⁸ Asumista tukevia yksilöllisiä palveluja ovat esimerkiksi hoito- ja hoivapalvelut, terveydenhoito, kuntoutus, kodinhoitoapu, ateriapalvelu, henkilökohtaiseen hygieniaan liittyvät palvelut, turvapalvelut ja avustaminen muissa arkiaskareissa

muulla tavoin sairaita. Tuetussa palveluasumisessa henkilökunta on paikalla päivisin ja yöhoito järjestetään sovittuina käynteinä tai turvahälytyksillä. Rajaveto eri palveluasumisen muotojen välillä on joskus vaikeaa.

Asumisen sisältäviä muita sosiaalipalveluja ovat *päihde- ja mielenterveyskuntoutujien laitoshuolto- ja asumispalvelut, kehitysvammaisten laitoshuolto- ja asumispalvelut sekä vanhusten ja vammaisten laitoshuolto*. Rajanveto laitoshuollon palvelujen ja asumispalvelujen välillä on joskus hankalaa ikääntyneiden ja päihdeongelmallisten osalta. Esimerkiksi osa päihdehuollon asumispalveluja tuottavista yksiköistä on lähempänä ympärivuorokautista laitoshuoltoa kuin palveluasumista, mutta osa yksiköistä on luonteeltaan ensi-huoltoyksiköitä tai tukiasuntotoimintaa.

Tärkeitä yksityisiä toimialoja ovat *lasten ja nuorten laitoshuolto ja ammatillinen perhehoito (Nace 87901)*, jonka tarve on lisääntynyt maassamme räjähdysmäisesti viime vuosina. Yritysmäärältään *lasten päivähoito (Nace 8891)* on myös suuri toimiala. Ala jakautuu päiväkotitoimintaan ja perhepäivähoitoon. Yksityinen varhaiskasvatus perustaa rahoituksensa enenevässä määrin kuntien palveluseleihin, joskin Kelan yksityisen hoidon tukeen ja kuntalisät ovat yhä tärkeitä rahoituslähteitä. Kunnat hankkimat yksityisen päivähoidon ostopalvelut ovat sen sijaan vähentyneet.

Avohuollon sosiaalipalveluissa (Nace 88 pl. lasten päivähoito) toimii runsaasti pieniä yrityksiä samoin kuin niin sanotuissa muissa terveyspalveluissa. Avohuollon sosiaalipalveluissa merkittävin toimiala on *kotipalvelu (Nace:t 88101 ja 88991)*. Muut avohuollon sosiaalipalvelut liittyvät ikääntyneiden ja erityisryhmien päivä- ja työtoimintaan. Muu terveyspalvelu koostuvat ensihoitopalvelusta, laboratorio- ja kuvantamispalvelusta sekä suuresta joukosta eri alojen ammatinharjoittajia, joita ovat muun muassa kiropraktikot, ravitsemus-, puhe- ja jalkaterapeutit.

Taulukko 1 Kohdejoukon yritysten määrä ja liikevaihto 2021 (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto; Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith).

	Yrityksiä, lkm	Liikevaihto, milj. euroa
<i>Terveyspalvelut</i>	15344	6220
- Sairaalat ja kuntoutuslaitokset	34	264
- Lääkäriasemat ja yksityislääkärit	4191	3702
- Hammaslääkäritoiminta	1528	528
- Fysioterapia	2284	294
- Muu terveyspalvelu	7307	1432
<i>Asumisen sisältävä sosiaalipalvelu</i>	966	2612
- Vanhusten ja vammaisten laitoshuolto	38	140
- Erityisryhmien asumispalvelut ja laitoshuolto ⁶⁹	240	453
- Vanhusten ja vammaisten asumispalvelut	236	1492
- Lasten ja nuorten laitos- ja perhehoito	430	487
- Pakolaiskeskukset ja muut asumispalvelut	22	40
<i>Avohuollon sosiaalipalvelut</i>	1745	566
<i>Lasten päivähoito (varhaiskasvatus)</i>	460	404
Yhteensä	18515	9802

⁶⁹ Kehitysvammaiset, mielenterveys- ja päihdekuntoutajat.

3.2.2 Piilevä arvonlisävero toimialoittain

Sosiaali-, terveys- ja varhaiskasvatusalan yritysten *laskennallinen piilevä arvonlisävero oli vuoden 2021 tilinpäätöstietojen pohjalta laskettuna keskimäärin 8,0 prosenttia liikevaihdosta*. Osuus oli 0,1 prosenttiyksikköä pienempi kuin vuonna 2018, mutta 0,4 prosenttiyksikköä korkeampi kuin vuonna 2015. Rahamääräisesti piilevä arvonlisävero oli vuonna 2021 runsaat 780 miljoonaa euroa, mikä oli 140 miljoonaa euroa enemmän kuin vuonna 2018. Vuonna 2005 piilevä arvonlisävero oli keskimäärin 6,3 prosenttia liikevaihdosta, eli 1,7 prosenttiyksikköä alhaisempi kuin nykyisin.⁷⁰

Piilevän arvonlisäveron merkitys on ollut lähes ennallaan asumisen sisältävissä sosiaalipalveluissa vuosina 2018-21, joskin ikääntyneiden ja vammaisten laitoshuollossa on ollut pientä kasvua. Avohuollon sosiaalipalveluissa piilevän arvonlisäveron liikevaihto-osuus on alentunut hieman. Varhaiskasvatuksessa piilevä arvonlisävero on kohonnut hieman. Sen sijaan terveydenhuollon palveluissa piilevän arvonlisäveron liikevaihto-osuus on alentunut selkeästi sairaaloissa ja kuntoutuslaitoksissa sekä jonkin verran myös yksityisessä lääkäriasematoiminnassa.

Sitä vastoin piilevä arvonlisävero on kohonnut hammaslääkäripalveluissa, fysioterapiassa sekä tarkemmin erittelemättömissä terveyspalveluissa. Piilevän arvonlisäveron vaikutuksia korostanut hammaslääkäripalvelualalla yrityskoon kasvu ja pääomavaltautumisen, kun yrityksiin on hankittu huipputeknologiaa kuvantamista varten ja erikoisosaamista on laajennettu suu- ja leukakirurgiaa vaativiin hoitoihin, iensairauksiin, protetiikkaan ja purtantafysiologiaa. Sama koskee fysioterapiaa, jossa palvelukirjon laajeneminen on merkinnyt pääomavaltautumista ja ostojen kasvu.

Piilevän arvonlisäveron liikevaihto-osuus oli *lääkäriasematoiminnassa 9,9 ja suun terveydenhuollossa 10,0 prosenttia vuonna 2021. Yksityisissä sairaaloissa ja kuntoutuslaitoksissa piilevä arvonlisävero oli 8,0 prosenttia*. Piilevä arvonlisävero nousee kohtuullisen korkeaksi myös fysioterapiapalvelussa (8,4 %). Tämä johtuu siitä, että nykyaikaisessa fysioterapiassa tarvitaan monenlaisia hoitolaitteita, mittareita ja tarvikkeita. Osa kuntoutuslaitteista on samantyyppisiä kuin kuntosaleilla. Muissa terveyspalveluissa piilevä arvonlisävero on keskimäärin 7,9 prosenttia.

Myös muihin terveyspalveluihin sisältyy pääomavaltaisia toimialoja, joissa tarvitaan laitteita, tarvikkeita ja aineita. Laboratorio- ja kuvantamispalveluja päätoimialana tuottavien yksityisten yritysten merkitys on tosin pieni ja se on vähentynyt 2010-luvulla. Sama koskee ensihoidon palveluja tuottavia yrityksiä. Toimialakohtaisia lukuja tarkasteltaessa kannattaa ottaa huomioon toisaalta se, että osa monialaisista hoiva- ja terveydenhuollon konserneista ei ole välttämättä eriyttänyt etenkin laboratorio- ja kuvantamispalveluja tuottavia toimiyksiköitään omiin osakeyhtiöihinsä.

Piilevää arvonlisäveron laskelmia ei ole tehty yritysten kokoluokittain vuosina 2018 ja 2021, mutta vuotta 2009 koskeneet laskelmat osoittivat, että piilevä arvonlisävero oli matalin pienissä alle kolmen henkilön yrityksissä, joista useimmat ovat pää- tai sivutoimisten yrittäjien hallinnassa. Piilevän arvonlisäveron osuus oli sitä vastoin korkein 10-49

⁷⁰ 2005-luvun alkuun verrattuna piilevän arvonlisäveron nousua selittää sosiaali- ja terveyspalveluissa sekä varhaiskasvatuksessa yleisen verokannan kahden prosenttiyksikön nousu. Lisäksi alennetut verokannat (lääkkeet, yms.) ovat nousseet kahdella prosenttiyksiköllä, joskin ravitsemispalvelujen ja elintarvikkeiden arvonlisäverokannat ovat alentuneet ja yhdentyneet samalle tasolle.

henkilöä työllistävissä yrityksissä, mutta ero vähän suurempiin ja pienempiin yrityksiin oli vähäinen. Piilevän arvonlisävero osuutta selittää enemmän yrityksen toimiala kuin yrityskoko vain työntekijämäärällä mitattuna.

Taulukko 2 Piilevän arvonlisäveron laskennallinen osuus sosiaali-, terveys- ja varhaiskasvatusalan yritysten liikevaihdosta toimialoittain 2018 ja 2021 (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto, Tilastokeskus; Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith).

Toimiala	Piilevä alv 2018, milj. euroa	Piilevä alv/ liikevaihto 2018, %	Piilevä alv 2021, milj. euroa	Piilevä alv/ liikevaihto 2021, %
<i>Terveyspalvelut</i>	466,8	9,5	578,1	9,3
- Sairaalat ja kuntoutuslaitokset	24,8	9,2	21,2	8,0
- Lääkäriasemat ja yksityislääkärit	304,2	10,2	365,9	9,9
- Hammaslääkäritoiminta	55,9	9,6	53,0	10,0
- Fysioterapia	22,1	7,7	24,8	8,4
- Muu terveyspalvelu	59,8	7,4	113,2	7,9
<i>Asumisen sisältävä sosiaalipalvelu</i>	129,2	5,9	152,1	5,8
- Vanhusten ja vammaisten laitoshoido	6,5	5,6	7,5	5,3
- Erityisryhmien asumispalvelut ja laitoshoido ⁷¹	20,0	5,2	24,6	5,4
- Vanhusten ja vammaisten asumispalvelut	75,0	6,1	90,4	6,1
- Lasten ja nuorten laitos- ja perhehoito	21,8	5,5	25,4	5,2
- Pakolaiskeskukset ja muut asumispalvelut	5,9	12,5	4,2	10,4
<i>Avohuollon sosiaalipalvelut</i>	29,1	6,2	30,1	5,3
<i>Lasten päivähoito (varhaiskasvatus)</i>	17,1	5,2	22,4	5,6
Yhteensä	642,2	8,1	782,7	8,0
Yhteensä (pl. varhaiskasvatus)	625,1	8,2	760,3	8,1

3.2.3 Piilevän arvonlisäveron kulurakenne

Vuonna 2021 aine- ja tarvikeostot muodostivat piilevästä arvonlisäverosta sosiaali- ja terveyspalveluissa (ml. varhaiskasvatus) keskimäärin 16 prosenttia. Ulkopuoliset palvelut olivat 38 prosenttia ja muut liiketoiminnan kulut 40 prosenttia. Investointihyödykkeisiin, kuten koneisiin ja laitteisiin liittyvien poistojen osuus oli kuusi prosenttia. Ulkopuolisten palvelujen osuus piilevästä arvonlisäverosta on suuri terveyspalveluissa.⁷² Sen sijaan asumisen sisältävissä sosiaalipalveluissa ja varhaiskasvatuksessa korostuu muihin liikekuluhiin liittyvä piilevä arvonlisävero.

Liiketoiminnan muiden kulujen osuuteen asumisen sisältävien sosiaalipalvelujen ja varhaiskasvatuksen (päiväkodit) piilevästä arvonlisäverosta vaikuttaa se, että yritykset toimivat usein vuokratiloissa. Lisäksi toimitilat ovat eräillä toimialoilla suuria, mistä seuraa, että vuokrat ovat korkeat suhteessa liikevaihtoon. Vuokrat ovat verottomia, mutta niihin sisältyy piilevää arvonlisäveroa, kuten edellä on kerrottu. Sen osuus ei ole välttämättä 24

⁷¹ Kehitysvammaiset, mielenterveys- ja päihdekuntoutajat.

⁷² Ulkopuolisten palveluostojen suuri merkitys terveyspalveluissa on tulosta oman toimialan alihankintapalveluista (yksityislääkäritoiminta, kuvantamis- ja laboratoriopalvelut) ja siitä, että tukipalvelujen (välinehuolto, siivous, ruokahuolto) ulkoistaminen on edennyt pitkälle. Palvelujen ulkoistaminen vähentää puolestaan omien aine-, tarvike- ja tavarahankintojen määrää.

prosenttia, koska maa-alueiden hankinta on lähtökohtaisesti verotonta ja vuokrilla kate-
taan myös rahoituskustannuksia (korot yms.).⁷³

Taulukko 3 Laskennallinen piilevä arvonlisävero kuluerittäin sosiaali-, terveys- ja varhaiskasvatusalan yrityksissä 2021, miljoonaa euroa (Lähde: (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto, Tilastokeskus; Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith).

	Terveyspalvelu	Asumisen sisältävät sosiaalipalvelut	Avohuollon sosiaalipalvelut	Varhaiskasvatus	Yhteensä, miljoonaa euroa
Aineet ja tarvikkeet	76,9	32,7	4,9	4,8	119,3
Ulkopuoliset palvelut	290,9	13,6	5,8	0,3	310,5
Liiketoiminnan muut kulut	170,4	94,8	16,5	16,1	297,7
Poistot	39,8	11,1	2,9	1,3	55,1
Yhteensä	578,1	152,1	30,1	22,4	782,7

Taulukko 4 Laskennallinen piilevä arvonlisävero kuluerittäin sosiaali-, terveys- ja varhaiskasvatusalan yrityksissä 2021, prosenttia piilevästä arvonlisäverosta (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto, Tilastokeskus; Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith).

	Terveyspalvelu, %	Asumisen sisältävät sosiaalipalvelut, %	Avohuollon sosiaalipalvelut, %	Varhaiskasvatus, %	Yhteensä, %
Aineet ja tarvikkeet	13,3	21,5	16,4	21,3	15,2
Ulkopuoliset palvelut	50,3	8,9	19,3	1,2	39,7
Liiketoiminnan muut kulut	29,5	62,3	54,7	71,6	38,0
Poistot	6,9	7,3	9,6	5,9	7,0
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Taulukko 5 Laskennallinen piilevä arvonlisävero kuluerittäin sosiaali-, terveys- ja varhaiskasvatusalan yrityksissä 2021, prosenttia liikevaihdosta (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto, Tilastokeskus; Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith).

	Terveyspalvelu, %	Asumisen sisältävät sosiaalipalvelut, %	Avohuollon sosiaalipalvelut, %	Varhaiskasvatus, %	Yhteensä, %
Aineet ja tarvikkeet	1,2	1,3	0,9	1,2	1,2
Ulkopuoliset palvelut	4,7	0,5	1,0	0,1	3,2
Liiketoiminnan muut kulut	2,7	3,6	2,9	4,0	3,0
Poistot	0,6	0,4	0,5	0,3	0,6
Yhteensä	9,3	5,8	5,3	5,6	8,0

⁷³ Vuokriin sisältyvän piilevän arvonlisäveron arviointia edellyttäisi tarkempia tutkimuksia. Asiaan vaikuttavat monet tekijät, kuten kyseessä oleva sosiaali- ja terveydenhuollon toimiala, yrityksen sijaintipaikkakunta, vuokranantajien käyttäytyminen, ja se, onko kysymys uudesta vai vanhasta rakennuksesta.

3.2.4 Vertailulaskelmia alemmalla verokannalla

Piilevän arvonlisäveron osuus liikevaihdosta oli 7,8 prosenttia vuonna 2021, jos kaikkia laskelmien taustalla olevia arvonlisäveroprosentteja alennetaan *kahdella prosenttiyksiköllä (pl. poistot)*. Tämä tarkoittaa sitä, että sosiaali-, terveys- ja varhaiskasvatusalan yritysten hankintoihin sisältyvä arvonlisävero on aineiden ja tarvikkeiden ja ulkopuolisten palveluostojen osalta 18 prosenttia⁷⁴ sekä muiden liiketoiminnan kulujen osalta 16 prosenttia. Rahamääräisesti piilevän arvonlisäveron määrä vähenee alennetuilla verokannoilla laskettuna reiluun 720 miljoonaan euroon (Taulukko 6).

Taulukko 6 Piilevän arvonlisäveron osuus sosiaali-, terveys- ja varhaiskasvatusalan yritysten liikevaihdosta alennetuilla verokannoilla arvioituna toimialoittain 2021 (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto, Tilastokeskus; Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith).

Toimiala	Piilevä alv, milj. euroa	Piilevä alv/ liikevaihto, %
<i>Terveyspalvelut</i>	536,4	8,6
- Sairaalat ja kuntoutuslaitokset	19,4	7,3
- Lääkäriasemat ja yksityislääkärit	340,3	9,2
- Hammaslääkäritoiminta	49,2	9,3
- Fysioterapia	22,8	7,8
- Muu terveyspalvelu	104,8	7,3
<i>Asumisen sisältävä sosiaalipalvelu</i>	139,6	5,3
- Vanhusten ja vammaisten laitoshoido	6,8	4,9
- Erityisryhmien asumispalvelut ja laitoshoido ⁷⁵	22,5	5,0
- Vanhusten ja vammaisten asumispalvelut	83,0	5,6
- Lasten ja nuorten laitos- ja perhehoito	23,5	4,8
- Pakolaiskeskukset ja muut asumispalvelut	3,8	9,6
<i>Avohuollon sosiaalipalvelut</i>	27,8	4,9
<i>Lasten päivähoito (varhaiskasvatus)</i>	20,4	5,1
Yhteensä	724,2	7,4
Yhteensä (pl. varhaiskasvatus)	703,8	7,5

3.2.5 Järjestömuotoinen toiminta

Järjestömuotoisilla palveluntuottajilla on ollut Suomessa perinteisesti vahva asema sosiaalipalveluissa. Järjestömuotoisia palveluntuottajia kutsutaan usein kolmannen alan yhteisöiksi (säätöt, yhdistykset, muut kolmannen alan palveluntuottajat) Terveyspalveluissa toiminta on ollut merkittävää vain sairaaloissa ja kuntoutuslaitosten puolella. Tilastokeskuksen yritystilastojen mukaan sosiaali- ja terveyspalveluissa (ml. varhaiskasvatus) toimi tasan 1 000 yhteisöä, jotka työllistivät 23 860 henkilöä, ja joiden laskennallinen liikevaihto (tuotos) oli 1,77 miljardia euroa vuonna 2021.

Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että järjestöjen laskennallinen liikevaihto (tuotos) oli sosiaali- ja terveyspalveluissa sekä varhaiskasvatuksessa enää 15 prosenttia koko yksityisen toiminnan liikevaihdosta vuonna 2021, kun se oli 28 prosenttia vielä vuonna 2013.

⁷⁴ Sairaaloja ja kuntoutuslaitoksia, vanhusten ja vammaisten laitoshuoltoa koskevien laskelmien osalta aineisiin ja tarvikkeisiin sekä ulkopuolisiin ostopalveluihin sovelletaan kuitenkin 18 prosentin verokantaa.

⁷⁵ Kehitysvammaiset, mielenterveys- ja päihdekuntoutajat.

Terveysthuollossa osuus oli vuonna 2021 viisi prosenttia, asumisen sisältävissä sosiaalipalveluissa 27 prosenttia ja avohuollon palveluissa (ml. varhaiskasvatus) 31 prosenttia. Järjestöjen osuudet yksityisen toiminnan liikevaihdosta ovat tippuneet voimakkaasti kaikilla päätoimialoilla vuosien 2013-21.

Järjestöjen verotus⁷⁶

Yleishyödyllisellä yhdistyksellä tai säätiöllä voi olla elinkeinotuloa, kiinteistötuloa ja henkilökohtaisen tulolähteen tuloa. Jos yhdistys tai säätiö ei ole yleishyödyllinen, sen maksettava kaikesta tulosta veroa 20 prosenttia. Rekisteröimätöntä yhdistystä pidetään verotuksessa yhtymänä, jonka tulo verotetaan sen jäsenten tulona. Elinkeinotoimintaan viittaa se, jos toiminnan kulut katetaan myymällä tuotteita ja palveluita samaan tapaan kuin samoilla markkinoilla toimivat elinkeinotoimintaa harjoittavat yritykset, etenkin jos tuotteet ja palvelut ovat samanlaisia.

Elinkeinotoiminnasta saattaa kertoa se, että yhdistyksellä tai säätiöllä on pääasiassa pal-kattua henkilökuntaa, toimintaan on sitoutunut paljon pääomaa ja vieraan pääoman käyt-töä, toiminta on laajaa ja jatkuvaa. Päinvastaiset seikat taas puhuvat sen puolesta, ettei toiminta ole elinkeinotoimintaa. Kiinteistöstä saatu tulo on yleishyödyllisen yhdistyksen tai säätiön veronalaista tuloa silloin, kun kiinteistö tai kiinteistön osa on muussa kuin yleisessä tai yleishyödyllisessä käytössä. Kiinteistöstä saatua tuloa ovat myös metsäta-louden pääomatulo (puunmyyntitulo).

Esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhoitopalvelujen myynti on yleishyödyllisen yhteisön veronalaista toimintaa, jos toiminta täyttää elinkeinotoiminnan tunnusmerkit. Kun sosi-aali- ja terveydenhoitopalveluja tarjotaan markkinaympäristössä käypään hintaan, toi-minta on elinkeinotoimintaa. Kun yleishyödyllinen yhteisö tuottaa sosiaali- ja terveyspal-veluja olennaisesti alihintaan kattaen toiminnan alijäämän muusta toiminnasta saamallaan tuotoilla, kuten sijoitustoiminnalla voidaan toiminta katsoa poikkeuksellisesti verova-paaksi yleishyödylliseksi toiminnaksi.

Yleishyödyllisen yhteisön lakisääteisesti tai olennaisesti julkisen tuen avulla harjoittama toiminta tulkitaan usein yhteisön verovapaaksi yleishyödylliseksi toiminnaksi. Tällöin toiminnan tuotoista suurin osa koostuu julkisesta tuesta tai avustuksesta eikä sitä harjoi-teta kilpailuolosuhteissa. Arviointiin vaikuttaa se, että myös veronalaiseen yritystoimin-taan voi saada julkista rahoitusta, joten kilpailuolosuhteiden olemassaolo on asiassa rat-kaisevaa. Kuntien ostopalvelut niiden lakisääteisten velvollisuuksien toteuttamiseksi ei-vät ole palvelut tuottavan yhteisön lakisääteistä toimintaa.⁷⁷

Yleishyödyllinen yhteisö on *arvonlisäverovelvollinen vain toiminnasta, jota pidetään tu-loverotuksessa sen veronalaisena elinkeinotoimintana*. Arvonlisäverottomuus koskee niin yleishyödyllisiä yhteisöjä samalla tavoin kuin muitakin toimijoita.⁷⁸ Verotonta on

⁷⁶ Ks. tarkemmin Verotusohje yleishyödyllisille yhteisöille (VH/1545/00.01.00/2021).

⁷⁷ Jos yhteisön toiminta rajoittuu pelkästään asumistarkoitukseen varattujen tilojen luovuttamiseen ilman asukkaille tuo-tettavia palveluja, toiminta on vuokraustoimintaa ja saatu tulo yhteisön kiinteistötuloa. Sen sijaan jos palvelutalon tarjoaa asukkailleen liitännäispalveluja, kiinteistön käyttö kokonaisuutena on asumispalvelujen myyntiä ja koko palvelutalotoi-minta elinkeinotoimintaa.

⁷⁸ Vähäinen toiminta on rajattu arvonlisäverotuksen ulkopuolelle. Kun yleishyödyllisen yhteisön elinkeinotoiminnan lii-kevaihto jää tilikauden aikana (12 kk) alle 15 000 euron, toiminta on vapautettu arvonlisäverosta. Yleishyödyllisellä yh-teisöllä on oikeus hakeutua arvonlisäverovelvolliseksi liiketoiminnan muodossa tapahtuvasta toiminnasta, vaikka toi-minta ei olisi sen tuloveronalaista elinkeinotoimintaa. Hakeutumisoikeus on myös sellaisella yhteisöllä, jonka liikevaihto on alle 15 000 euroa tilikaudessa.

esimerkiksi arvonlisäverolaissa terveyden- ja sairaanhoito, sosiaalihuolto ja lasten päivähoito (varhaiskasvatus). Siten markkinoilla tarjottavista palveluista syntyy järjestömuotoisille palveluntuottajille samalla tavoin tavara- ja palveluostoihin tai toimitilakuluihin sisältyvää piilevää arvonlisäveroa kuin yrityksille.

Järjestömuotoisten palveluntuottajien laskennallinen piilevä arvonlisävero oli noin 6,4 prosenttia järjestöjen tuotoksesta (liikevaihdosta) vuonna 2021. Rahamääräisesti piilevää arvonlisäveroa kertyi 113 miljoonaa euroa. Arvio perustuu järjestöjen laskennallisen vuoden 2021 liikevaihdon ja piilevän arvonlisäveron osuuteen vastaavilla toimialoilla toimivien yritysten liikevaihdosta. Piilevän arvonlisäveron keskimääräinen osuus oli pienempi kuin yrityksillä, sillä järjestöillä on vähän toimintaa terveystalveissa, joissa piilevän veron osuus on suurempi kuin sosiaalipalveluissa.

Taulukko 7 Piilevän arvonlisäveron osuus sosiaali- ja terveystalvelualan (ml. varhaiskasvatus) järjestöjen laskennallisesta liikevaihdosta toimialoittain 2021 (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto, Tilastokeskus; Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith).

Toimiala	Piilevä alv, milj. euroa	Piilevä alv/ liikevaihto, %
Terveystalvelut	26,1	9,3
Asumisen sisältävä sosiaalipalvelu	65,8	5,8
Avohuollon sosiaalipalvelut (ml. varhaiskasvatus)	28,2	5,4
Yhteensä	113,2	6,4

Tiivistelmä

Yksityiset terveyden- ja sairaanhoitoon ja sosiaalihuoltoon (ml. varhaiskasvatus) liittyvät palvelujen suoritukset ja tavaroiden luovutukset ovat EU:n arvonlisäverodirektiivin ja Suomen arvonlisäverolain mukaan arvonlisäverottomia. Direktiivin mukaan jäsenvaltiot voivat omilla päätöksillä rajata yksityisiä toimintoja verovapauden ulkopuolelle, mutta meillä verovapauden laajuutta ei ole rajoitettu. Yksityisiä verottomia sosiaali-, terveys- ja varhaiskasvatuspalveluja yhdistää se, että palveluntuotanto on pääosin luvanvaraista, viranomaisten valvomaa ja julkisesti rahoitettua.

Yksityisten sosiaali-, terveys- ja varhaiskasvatuspalvelujen myynnin arvonlisäverottomuudesta seuraa, että palvelutuotantoa varten tehtyihin hankintoihin liittyvää arvonlisäveroa ei voida vähentää verotuksessa. Tämän tuloksena palvelusuoritteiden myyntihinnoissa on piilevää hankintoihin sisältyvää arvonlisäveroa, jonka suuruus vaihtelee yrityksen toimialan, koon ja sijaintipaikkakunnan perusteella. Piilevä vero nostaa lopputuotteiden hintoja eikä kannusta yksityisiä toimijoita järjestämään palvelutuotantoaan järkevimällä ja tehokkaimmalla mahdollisella tavalla.

Piilevän arvonlisäveron määrästä ja osuudesta on esitetty monia arvioita. Yleisen käsityksen mukaan piilevä arvonlisävero on 5-10 prosenttia yksityisten sosiaali- ja terveyspalvelujen liikevaihdosta. Yksi arvio sisältyy voimassa olevaan arvonlisäverolakiin, jonka pohjalta hyvinvointialueet ja kunnat voivat saada yksityisiin sosiaali-, terveys- ja varhaiskasvatuspalvelujen hankintoihin liittyvästä piilevästä arvonlisäverosta valtiolta palautusta. Laskennallisen palautuksen, eli piilevän arvonlisäveron osuudeksi on arvioitu arvonlisäverolaissa viisi prosenttia palvelun tai tavaran ostohinnasta.

Piilevän arvonlisäveron määrä ja osuus

Tätä raporttia varten tehtyjen laskelmien mukaan *piilevä arvonlisävero asettui keskimäärin 8,0 prosenttiin sosiaali-, terveys- ja varhaiskasvatusalan yritysten liikevaihdosta vuonna 2021*. Tosin toimiala- ja yritysکوhtaiset erot voivat olla suuria. Keskiarvoa enemmän piilevää arvonlisäveroa on paljon aineita ja tarvikkeita sekä investointihyödykkeitä vaativilla toimialoilla, kuten lääkäriasema- ja hammaslääkäritoiminnassa sekä terveydenhuollon laitoksissa. Sosiaalipalveluissa ja varhaiskasvatuksessa piilevän arvonlisäveron merkitys on selvästi pienempää kuin terveydenhuollossa.

Piilevän arvonlisäveron osuus liikevaihdosta on keskimäärin pienempi sosiaali- ja terveysalan järjestöissä (säätö, yhdistykset) kuin yrityksissä. Asiaa selittää se, että järjestöjen rooli on melko pieni, vain muutama prosentti koko yksityisestä terveydenhuollosta, missä piilevä arvonlisäveron merkitys on suurin. Sen sijaan järjestöjen asema yksityisessä palvelutuotannossa on yhä merkittävä avohuollon sosiaalipalveluissa mutta myös asumisen sisältävissä palveluissa, joissa piilevän arvonlisäveron ”liikevaihto-osuus” on pienempi kuin terveyspalveluissa.

Rahamääräisesti *sosiaali-, terveys- ja varhaiskasvatusalan yritysten tuotantoon sisältyvä piilevä arvonlisävero on 783 miljoonaa euroa vuonna 2021*. Arvio on puhtaasti laskennallinen. *Jos järjestöjen laskennallinen osuus yksityisten sosiaali- ja terveyspalvelujen piilevästä arvonlisäverosta (113 miljoonaa euroa) lasketaan mukaan, nousee koko yksityisen toiminnan piilevän arvonlisäveron määrä noin 900 miljoonaan euroon*. Arvio

perustuu järjestöjen laskennallisen liikevaihdon ja piilevän arvonlisäveron osuuteen vastaavilla toimialoilla toimivien yritysten liikevaihdosta.

Piilevän arvonlisäveron määrä ja liikevaihto-osuus ovat kohonneet vuosina 2018-21 etenkin yksityisissä terveystalouden yrityksissä. Määrällinen lisäys on osin tulosta yksityisen toiminnan nopeasta kasvusta, joka ei pysähtynyt edes epidemiakriisin aikana. Piilevän arvonlisäveron liikevaihto-osuus on kasvanut myös teknologian kehityksen, toiminnan pääomavaltistuminen, tukipalvelujen ulkoistamisen ja toimitilakustannusten nousun takia. Järjestöjen puolella piilevän arvonlisäveron määrä on vähentynyt järjestömuotoisen toiminnan supistumisen myötä.

Kuvio 1 Yritysten piilevä arvonlisävero sosiaali- ja terveystaloudessa sekä varhaiskasvatuksessa 2021, osuus liikevaihdosta (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto, Tilastokeskus; Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith).

Kuvio 2 Yritysten piilevä arvonlisävero sosiaali- ja terveyspalveluissa sekä varhaiskasvatuksessa 2021, miljoonaa euroa (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätösti- lasto, Tilastokeskus; Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith).

Kilpailuvaikutuksia

Piilevä arvonlisävero voi vaikuttaa palveluntuottajan valintaan oman palvelutuotannon ja yksityisen ostopalvelun välillä palveluista järjestämisvastuussa olevan hyvinvointialueen ja kunnan päätöksenteossa, minkä takia veronpalautuksen suuruus olisi mitoitettava vastaamaan nykyisiä arvonlisäverokantoja. Viiden prosentin laskennallisesta piilevän arvonlisäveron suuruudesta päätettiin silloin, kun yleinen arvonlisäverokanta oli 22 %.⁷⁹ Etenkin terveydenhoitoteknologian kehitys on vaikuttanut siihen, että koneisiin, laitteisiin ja tarvikkeisiin sitoutuu aiempaa enemmän piilevää veroa.

Jos viiden prosentin laskennallinen arvonlisäveron palautus ei kata piilevän arvonlisäveron aiheuttamaa kustannusta, vähentää se myös hyvinvointialueilla ja kunnissa halua ulkoistaa sosiaali- ja terveydenhuoltoon ja varhaiskasvatukseen läheisesti liittyviä *tukipalveluja*. Esimerkkeinä ovat sosiaali- ja terveydenhuollon laitosten ja päiväkotien

⁷⁹ Myös alennetun verokannat olivat 2000-luvun alussa alhaisemmalla tasolla (pl. elintarvikkeet ja ravitsemispalvelut).

ruokahuolto. Vuotta 2021 koskevien laskelmien esimerkiksi catering-palvelujen piilevä arvonlisävero oli verottomassa sosiaali- ja terveydenhuollossa (ml. varhaiskasvatus) noin 8,7 prosenttia alan yritysten liikevaihdosta.

Piilevää arvonlisäveroa koskeva kustannusten korvaus olisi otettava vakavammin huomioon vuonna 2023 toteutuneessa sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa siten, että hyvinvointialueille olisi taloudellisesti yhtä edullista tarjota palveluja omana palvelutuotantona tai ostaa niitä yksityisiltä palveluntuottajilta. Päinvastaisista puheista huolimatta yksityiset sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajat eivät ole enää pelkästään julkisen palvelutuotannon täydentäjiä, vaan ne tuottavat monilla toimialoilla jo suuren osan julkisrahoitteisista palveluista.

Yksityisten sosiaali- ja terveystalvelujen sekä varhaiskasvatuksen palveluntuottajien vähentämättä jäänyt piilevä arvonlisävero kasvattaa tavallaan julkisyhteisöille kertyvää veronjalanjälkeä etenkin terveystalvelujen osalta, jossa merkittävä osa kysynnästä ei ole suoraan julkisrahoitteista. Toisaalta EU:n hyväksymien arvonlisäverodirektiivien muutokset voivat mahdollistaa nollaverokannan käyttöönoton vähennysoikeudella esimerkiksi terveystalveluissa. Tämä tehostaisi palvelutuotantoa, voisi alentaa palveluhintoja ja hyödyntäisi palvelujen loppukuluttajia.⁸⁰

⁸⁰ Myös hyvinvointialueiden (ja kuntien) laskennallinen piilevän arvonlisäveron palautusjärjestelmä kävisi tarpeettomaksi ja kilpailuneutraaliteetti julkisen ja yksityisen toiminnan välillä kohenisi.

Lähteitä

Arvonlisäverolaki 1501/1993

Euroopan neuvoston direktiivi 2006/112/EY yhteisestä arvonlisäverojärjestelmästä

EU:n komissio: Euroopan unionin neuvosto, ehdotus neuvoston direktiiviksi direktiivin 2006/112/EY muuttamisesta arvonlisäverokantojen osalta, Bryssel 2018.

Koski, Maaria ja Äärilä, Leena: Terveys- ja sairaanhoito- sekä sosiaalipalveluun liittyviä arvonlisävero-ongelmia, Ernst & Young Oy, Helsinki 18/02/2007.

Laki elinkeinotulon verottamisesta 360/1968.

Laki hyvinvointialueesta 611/2021.

Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista 1397/2016.

Laki omaishoidon tuesta 937/2005.

Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 559/1994.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä tukitoimista 380/1987.

Laki yksityisistä sosiaalipalveluista 922/2011.

Laki yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain muuttamisesta 598/2022.

Laki yksityisestä terveydenhuollosta 152/1990.

Lith, Pekka: Julkisyhteisöjen ruokahuolto ja ostopalvelut, tilastollinen katsaus julkisyhteisöjen markkinoihin, ulkoistuksiin sekä majoitus- ja ravitsemispalvelujen julkisiin hankintoihin, Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith, Helsinki 2020.

Lith, Pekka: Sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut Uudellamaalla, tilastollinen raportti sosiaali- ja terveystaloudellisten palvelujen markkinoiden kokonaisarvosta, julkisten palvelujen kysynnästä ja yksityisestä yritystoiminnasta, Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith, Vantaa 2022.

Lith, Pekka: Varhaiskasvatuksen markkinat, raportti lasten päivähoidon asiakkaista, palveluntuottajista, markkinoista ja kiinteistöistä tilastojen valossa, Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith, Vantaa 2022.

Perhehoitolaki 263/2015.

Perusopetuslaki 628/1998.

Sairausvakuutuslaki 1224/2004.

Silen, Marko: Terveys- ja sosiaalipalvelualan arvonlisävero-ongelmia ja ratkaisuvaihtoehtoja erityisesti yksityisen ja julkisen sektorin kilpailuneutraliteetin näkökulmasta, Helsingin seudun kauppakamari, Helsinki 2007.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä 259/2009.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

Terveydenhuoltolaki 1326/2010.

Tilastokeskus: Alueellinen yritystoimintatilasto, kansantalouden tilinpidon tilastot, kuntataloustilastot ja yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastot.

Tilastokeskus: Toimialaluokitus TOL 2008, TK:n käsikirjoja 4, Helsinki 2008.

Tuloverolaki 1535/1992.

Työterveyshuoltolaki 1383/2001.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018.

Verohallinto: Arvonlisäveron takaisinperinnästä luopuminen ja laskennallinen palautus kuntien verottomista terveydenhuollon- ja sairaanhoitoon sekä sosiaalihuoltoon liittyvistä hankinnoista, Ohje Dnro 41/40/2002, Helsinki 2002.

Verohallinto: Kuntien ja hyvinvointialueiden arvonlisäverotusohje, Dnro VH/5527/00.01.00/2022.

Verohallinto: Kiinteistöinvestointien arvonlisäverotus, Dnro A59/200/2017.

Verohallinto: Hakeutumien arvonlisäverolliseksi kiinteistön käyttöoikeuden luovuttamisesta, ohje Dnro VH/8556/00.01.00/2020.

Verohallinto: Sosiaalihuoltopalvelujen arvonlisäverotus, Dnro VH/5237/00.01/2022.

Verohallinto: Terveys- ja sairaanhoidon arvonlisäverotus, Dnro (A97/200/2018).

Verohallinto: Verotusohje yleishyödyllisille yhdistyksille ja säätiöille, Dnro VH/545/00.01.00/2021.

Verohallinto: Verotusohje kiinteistöhallintapalvelujen oman käytön arvonlisäverotuksesta, Dnro (VH/2153/00.01.00/2018).